

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Sexuální delikty páchané na dětech

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lenka Pipová

Vypracovala:

Klára Sklenářová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Sexuální delikty páchané na dětech“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno, 12. 4. 2010

.....
Klára Sklenářová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Lence Pipové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat por. Mgr. Gabriele Filipové z PČR, SKPV Žďár nad Sázavou za ochotu při poskytnutí řízeného rozhovoru.

Nakonec bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za morální podporu, trpělivost a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Klára Sklenářová

OBSAH

Úvod	2
1. Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech	4
1.1 Sexuální zneužívání dětí	4
1.2 Komerční sexuální zneužívání dětí	7
1.3 Dětská prostituce	8
1.4 Dětská pornografie	10
1.5 Obchodování s dětmi	11
1.6 Sexuální násilí na dětech	12
1.7 Shrnutí	14
2. Pachatelé	15
2.1 Členění a charakteristika	16
2.2 Shrnutí	17
3. Specifika výslechu dítěte	19
3.1 Současná právní úprava výslechu dítěte mladšího 15 let	20
3.2 Pravidla vedení výslechu dítěte	22
3.3 Speciální výslechové místnosti	27
3.4 Demonstrační loutky „Jája a Pája“	29
3.5 Shrnutí	31
4. Následná péče o dítě	32
4.1 Následky sexuálního zneužívání	33
4.2 Léčba akutních stavů, krizová intervence	35
4.3 Rozsáhlé šetření souvisejících okolností případu	37
4.4 Etapa dlouhodobého sledování dítěte a jeho rodiny	39
4.5 Shrnutí	41
5. Prevence sexuálního zneužívání	42
5.1 Primární prevence	42
5.2 Sekundární prevence	46
5.3 Terciární prevence	47
5.4 Souvislost prevence sexuálního zneužívání se sociální pedagogikou	48
5.5 Shrnutí	50
6. Případová studie	51
6.1 Případ pohlavního zneužití dcery Lucie a vnučky Marty	51
7. Řízený rozhovor s pracovníci PČR, SKPV Žďár nad Sázavou	55
Závěr	60
Resumé	63
Anotace	64
Seznam použité literatury	65
Příloha	

Úvod

Sexuálně motivovaná trestná činnost je vysoce společensky nebezpečná. Pachatel svým protiprávním jednáním útočí na lidskou důstojnost v oblasti sexuální. V případech, kdy se obětí této trestné činnosti stane dítě, jsou následky o to závažnější. Dětská oběť sexuálního deliktu může být silně poškozena jak po fyzické, tak zejména po psychické stránce. U některých dětí přetrvávají dlouhodobé následky, které negativně ovlivňují jejich další život. Odborníci v souvislosti s tímto druhem kriminality používají přirovnání k vrcholu ledovce, který ční nad hladinou jen svou malou viditelnou částí. Jedná se o zakryvanou, tzv. latentní kriminalitu, neboť mnoho případů zůstane neoznámených, skrytých. Odhaduje se, že ve skutečnosti je jejich počet mnohonásobně vyšší.

S problematikou sexuálních deliktů páchaných na dětech jsem se blíže setkala ve svém zaměstnání. Pracuji u Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou jako vyšší soudní úřednice na trestním oddělení. V trestních spisech provádím úkony v rámci vykonávacího řízení trestního. Při této činnosti se setkávám také s případy sexuálně motivované trestné činnosti. Nejhůře na mě působí samozřejmě ty, ve kterých jako oběť figuruje dítě. Nutí mě vždy k zamyšlení, proč ke spáchání trestného činu vůbec došlo a zda se mu nedalo nějakým způsobem zabránit. Také někdy přemýšlím, zda je soudem uložený trest adekvátní následkům, které si nesou dětské oběti. S problematikou jsem se rovněž setkala při studiu na přednášce z předmětu sociální patologie. PhDr. Alena Plšková nám ukazovala demonstrační pomůcky panenky Jáju a Páju a vysvětlovala nám postupy při vyšetřování této trestné činnosti. Velmi mě to zaujalo a napadlo mě, že se chci o této závažné problematice dozvědět více informací. Také mě zajímalo, jak bych jako budoucí sociální pedagog mohla být v této oblasti prospěšná.

Předkládanou bakalářskou práci tvoří sedm kapitol. V první kapitole nejprve vysvětlím základní pojmy, jejichž pochopení a znalost je nutná k orientaci v daném tématu. Jedná se o pojmy sexuálního zneužívání a komerčního sexuálního zneužívání. Následně vymezím jednotlivé trestné činy, které rozdělím podle jejich povahy do čtyř základních skupin: dětská prostituce, dětská pornografie, obchodování s dětmi, sexuální násilí na dětech. Ve druhé kapitole se zaměřím na osobu pachatele. Rozčlením jednotlivé typy pachatelů a uvedu jejich charakteristiky. Ve třetí kapitole se budu

podrobně věnovat výslechu dítěte. Chci ukázat, jak a čím je v policejní praxi možné předcházet nebo alespoň minimalizovat sekundární viktimizaci dětské oběti. V následující kapitole čtenářům přiblížím jednotlivé fáze následné péče o dětskou oběť sexuálních deliktů. Pátá kapitola se bude věnovat prevenci sexuálního zneužívání. Teoretické poznatky obohatím případovou studií z trestního spisu Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou a řízeným rozhovorem s pracovnící Policie ČR, SKPV Žďár nad Sázavou.

Cílem bakalářské práce je popsat a přiblížit čtenářům problematiku sexuálních deliktů páchaných na dětech. Seznámit je s její právní úpravou z pohledu trestního práva hmotného a procesního. Dalším cílem je zaměřit se na aspekty vedoucí ke snížení sekundární viktimizace dětské oběti v průběhu vyšetřování a popsat průběh následné péče o dítě. Jelikož studuji obor sociální pedagogika, je také cílem mé práce zjistit, zda se může sociální pedagog v této oblasti efektivně uplatnit.

S ohledem na téma bakalářské práce jsem zvolila kvalitativně orientovaný výzkum. Cílem případové studie je názorně ukázat čtenářům některé teoretické poznatky a také je přimět k zamyšlení, kam až může vést mlčení oběti. Za účelem získání praktických informací z oblasti výslechů dětí mladších 15 let na okrese Žďár nad Sázavou jsem zvolila metodu řízeného rozhovoru s pracovnící žďárské policie. V interview se zaměřím zejména na využívání prostředků sloužících k minimalizaci sekundární viktimizace dětské oběti.

1. Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech

Pro každého kriminalistu patří mezi nejskličující případy ty, v nichž jako oběť figuruje dítě. Ať už jde o případy, které vykazují syndrom týraného či zneužívaného dítěte (child abuse and neglect, CAN) nebo znaky sexuálního zneužívání dětí (Child Sexual Abuse, CSA), za jehož nejtěžší formu je považováno komerční sexuální zneužívání (Commercial Sexual Exploitation of Children, CSEC).¹

Ještě než se začnu věnovat jednotlivým formám sexuálně motivované trestné činnosti páchané na dětech, je nutné, abych vymezila základní pojmy týkající se této problematiky. Jedná se o shora uvedené pojmy sexuálního zneužívání a komerčního sexuálního zneužívání. Jednotlivé trestné činy jsem pak rozdělila do 4 hlavních skupin: dětská prostituce, dětská pornografie, obchodování s dětmi a sexuální násilí na dětech. Po rekodifikaci trestního práva hmotného jsou tyto trestné činy soustředěny zejména v hlavě III. zák. č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní zákoník). Hlava III. trestního zákoníku upravuje skupinu trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Z důvodu přehlednosti jsem zákonné znění jednotlivých skutkových podstat trestných činů uvedla v příloze. V podkapitolách pak skutkové podstaty vysvětlím, uvedu souvislosti a význam některých pojmů z právní úpravy.

1.1 Sexuální zneužívání dětí

Kovář uvádí, že: „podle usnesení Rady Evropy v roce 1992 se sexuálním zneužíváním dětí rozumí nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu je dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoli, kdo se s dítětem dostane do nějakého styku. Je označováno za syndrom CSA (Child Sexual Abuse). Za jednu z nejzávažnějších forem sexuálního násilí na dětech je považováno komerční sexuální zneužívání dětí

¹ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 168

(syndrom CSEC), které je obecně definováno jako každé užití dětí pro sexuální účely za finanční či jinou odměnu“² Komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí se budu podrobněji věnovat v následující podkapitole.

Čírtková pojem sexuálního zneužívání definuje jako: „zapojení závislého, vývojově nezralého dítěte nebo adolescenta do sexuálních aktivit, které jím nejsou pochopeny a přijímány a narušují jeho sociální tabu v rodinných rolích.“³

Kovář sexuální zneužívání chápe jako: „veškerou interakci mezi dítětem a dospělým, při níž je dítě degradováno na objekt uspokojení sexuálních nebo sexualizovaných potřeb dospělého.“⁴ Sexualizovanou potřebou bývá nejčastěji potřeba moci a nadvlády nad někým, či potřeba kontaktu s někým, která se odehrává sexuálním způsobem. V této definici je určujícím momentem skutečnost, že se dítě nemůže samo rozhodnout a svobodně vyjádřit svůj nesouhlas, protože není schopno celou situaci mentálně pochopit a nemůže se vůči pachateli autoritativně a silově prosadit. Dítě je v pozici slabšího a bezbranného. Shora uvedenou definicí se tedy automaticky vylučuje okolnost, že by dítě mohlo dospělého svést či jinak k činu ponoukat nebo vyprovokovat. Taková pro pachatele polehčující okolnost se nepřipouští. Pedosexuální aktivity jsou tedy vždy v plné míře na vrub dospělého.⁵

Pachatel si pedosexuální kontakty na dítěti vynucuje různými postupy. K měkčím podobám patří různé varianty „přesvědčování“. U menších dětí často stačí pouhá autorita dospělého. U tvrdších postupů dochází na použití fyzického násilí. Kovář ale upozorňuje, že: „intenzivní fyzické násilí není nejtypičtějším znakem zneužívání. Statisticky vzato doprovází menšinu případů. Je to dáno i tím, že k násilnému přemožení oběti se uchylují především vůči dítěti cizí pachatelé typu „lovců“, kteří jsou v menšině. Právě tyto případy však bývají nejvíce medializovány a určují proto laickou představu veřejnosti o tom, jak obvykle zneužívání dětí probíhá.“⁶

Většina autorů rozděluje pedosexuální aktivity na sexuální zneužívání bez tělesného kontaktu (tzv. bezdotykové) a s tělesným kontaktem (tzv. dotykové).

² KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 168

³ ČÍRTKOVÁ L., VITOUŠOVÁ P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profesie*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 52

⁴ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 73

⁵ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 73

⁶ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 73, 74

Špeciánová definuje konkrétní formy jednání pachatele takto: „do *bezdotykové formy sexuálního zneužívání* zejména patří:

- *exhibicionismus*, při kterém dospělý ukazuje své genitálie a často upřednostňuje jako cíl své aktivity děti,
- *harassment*, který je vymezován jako znepokojování, zneklidňování dítěte slovními výpady, poplácáváním po zadku, tisknutím k sobě, pokud toto chování dospělého má sexuální podtext,
- *obscénní telefonické hovory*,
- *přinucení dítěte k obnažení a fotografování, k prohlížení časopisů s pornografií.*

Do *dotykové formy sexuálního zneužívání* spadá zejména:

- *jednání, při kterém je dítě dospělým obtěžováno, líbáno, osaháváno na erotogenních zónách*, toto jednání je často doprovázeno slovními útoky,
- *sexuální útok*, kdy se dospělý, za užití síly a často při obraně oběti, dítěte dotýká na jeho erotogenních zónách, mazlí se s ním a poškozuje ho tím, že do něj vniká např. prstem, jazykem či předměty,
- *znásilnění*, které spočívá ve vynuceném vniknutí do vagíny, konečníku či úst dítěte penisem,
- *incest*, který je definován jako sexuální aktivita mezi dvěma osobami, jimiž není zákonem dovoleno uzavřít sňatek,
- *intrafemurální pohlavní styk* (styk mezi stehna),
- *komerční sexuální zneužívání*, které může mít podobu dětské pornografie, dětské prostituce a obchodu s dětmi za účelem sexuálního zneužití.⁷

Čírtková ještě rozděluje kontaktní sexuální chování na nepenetrativní a penetrativní aktivity. Za *nepenetrativní aktivity* považuje dotýkání se, mazlení, dráždění na prsou a genitálu, v anální krajině rukou, genitáliemi, a to jak přes oblečení, tak na nahém těle. *Penetrativní aktivity* představují proniknutí pohlavním údem, prsty

⁷ ŠPECIÁNOVÁ Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 22

nebo předměty do genitálu). Rozlišuje se tak orálně-genitální, análně-genitální a genitálně-genitální sexuální akt.⁸

1.2 Komerční sexuální zneužívání dětí

Čírtková uvádí, že definice komerčního sexuálního zneužívání dětí (CSEC, tedy Commercial Sexual Exploitation of Children) byla přijata v roce 1996 ve Stockholmu na 1. světovém kongresu proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí. CSEC je od té doby oficiálně definováno jako: „použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo odměnu v naturáliích mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítětem a agentem nebo jinými osobami, které vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.“⁹

Za komerční sexuální zneužívání či vykořisťování dětí je tedy pokládáno každé užití dítěte pro sexuální účely za finanční či jinou odměnu. Weiss říká, že: „jde o zásah do tělesné integrity dítěte, které není zpravidla samo schopno účinné obrany či není schopno si uvědomit, že jednání pachatele je nedovolené, neoprávněné či trestné. Někdy je chování pachatele dokonce dítětem chápáno pozitivně, jako zdroj relativně snadného příjmu či přístupu ke snadnému životu. Zázitky, které dítě v průběhu komerčního sexuálního zneužívání prožilo, však v drtivé většině dítě poznamenají na celý život.“¹⁰

Komerční sexuální zneužívání dětí je ve všech svých formách vzájemně propojeno a váže se jako příčina či jako následek s celou řadou nepříznivých jevů. Mezi ně patří například chudoba, válka, hladomor, dysfunkční a afunkční rodina, odchylky ve vývoji dítěte a nedostatečná péče o ně, nerespektující ani nejzákladnější potřeby dítěte. Komerční sexuální zneužívání se dotýká podstatně více jedinců než pouze jednoho sexuálního zneužívatele a jeho oběti. Vstupují do něj často také organizované aktivity, které jen využívají objednávky, přičemž hlavní pachatelé jsou často daleko od místa činu. Pro tento druh kriminality je charakteristická značná mobilita, většinou

⁸ ČÍRTKOVÁ L., VITOUŠOVÁ P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 53

⁹ VANÍČKOVÁ E., *Dětská prostituce*, 2.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2007, s. 25

¹⁰ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 40

překračující státní hranice. Tím nabývá rysů organizovaného zločinu a stává se přímo jeho součástí.¹¹

Rozlišujeme tři nejzávažnější typy CSEC. Patří mezi ně *dětská prostituce, dětská pornografie a obchod s dětmi*. Od roku 1999 bylo přijato ještě rozdělení obchodu s dětmi na obchod pro sexuální průmysl a pro jiné účely (adopce, dětská práce, prodej orgánů atd.)¹² Společným jmenovatelem všech těchto forem CSEC přitom zůstává ubližování dítěti. Jednotlivým typům CSEC se budu podrobněji věnovat v následujících podkapitolách.

1.3 Dětská prostituce

Většina autorů vymezuje pojem dětské prostituce jako využívání dětí k sexuálním aktivitám za úplatu nebo za poskytnutí jiného plnění. Česká republika zaznamenala tento jev ve zvýšené míře zejména po roce 1989, kdy otevřela hranice západním směrem.¹³ Ve své podstatě se dětská prostituce uskutečňuje v podobě klasické prostituce, od její pouliční formy zabezpečované „pasáky“ až k prostituci provozované ve speciálních salónech. Dále se uskutečňuje v podobě homosexuální, nejčastěji sexuální turistiky za mladistvými chlapci z výchovných ústavů.¹⁴

Vaníčková uvádí, že: „podle odhadů vstupuje každoročně jeden milion dětí na nelegální trh sexu, jehož obrat se zvyšuje na několik miliard dolarů. Mnohé z nich přicházejí z donucení, poté co byly uneseny, prodány nebo podvedeny a přinuceny k sexuálnímu kontaktu. Některé děti může vést k prostituci jejich finanční situace, prostituce může být i prostředkem pro přežití na ulici, pomoc vlastní rodině, zakoupení šatstva nebo jiných výrobků.“¹⁵ Nejohroženější jsou děti z chudých komunit s temnou ekonomickou perspektivou a bez vyhlídek do budoucnosti. Chudoba je pouze jedním z faktorů, nikoli však příčinou jevu. Většina chudých lidí své děti neprodává.¹⁶

¹¹ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 143

¹² VANÍČKOVÁ E., *Dětská prostituce*, 2.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2007, s. 25

¹³ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*, 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 169

¹⁴ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 141, 142

¹⁵ VANÍČKOVÁ E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*, 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 99

¹⁶ VANÍČKOVÁ E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*, 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 99, 100

Zákazníci a sexuální podnikatelé se mylně domnívají, že právě u dětí je daleko menší pravděpodobnost infikování virem HIV. Ve skutečnosti jsou však děti k infekci HIV mnohem náchylnější, protože nejsou pro sexuální styk fyzicky zralé a protože mohou těžko nechráněný nebo promiskuitní styk odmítnout.

S podivem je, že pachatelé dětské prostituce bývají zpravidla řádnými občany státu. Většinou jsou to obchodníci, pracovníci firem nebo například úředníci. Jejich společným rysem je, že nevědí nebo nechtějí vědět, jaké bude mít jejich jednání pro dítě následky. Další skupinu zneuživatelů tvoří kuplíři, správci a majitelé veřejných domů, mezi nimiž jsou i ženy, které se specializují na obchod s dětmi. Dále je tu také skupina pedofilů, která je středem pozornosti médií.¹⁷

V rámci platné trestněprávní úpravy do oblasti problematiky dětské prostituce spadá trestný čin *kuplířství* upravený v ustanovení § 189 trestního zákoníku. Jeho skutková podstata obsahuje dvě formy jednání. První je jistou obdobou návodu s prvky donucení (přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede) a druhé obdobou podílnictví (kořistí z prostituce provozované jiným). Weiss vysvětluje, že: „trestný čin kuplířství nepostihuje prostituční chování jako takové, nýbrž toho, kdo se na prostitučním chování jiného nějakým způsobem podílí nebo z něho kořistí.“¹⁸

Po rekodifikaci trestního práva hmotného byl do III. hlavy zvláštní části trestního zákoníku nově zařazen trestný čin *prostituce ohrožující mravní vývoj dětí* upravený v ustanovení § 190 trestního zákoníku. Toto ustanovení vymezuje specifické jednání pachatele, který provozuje prostituci v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí.

Od roku 2004 byl na základě přistoupení České republiky k mezinárodní Úmluvě o právech dítěte zaveden trestný čin *svádění k pohlavnímu styku* upravený v hlavě IV. (trestné činy proti rodině a dětem), v ustanovení § 202 trestního zákoníku.¹⁹ Tato skutková podstata chrání tělesný, rozumový, mravní a citový vývoj osob mladších 18 let. Nabídnutí úplaty nebo jiné výhody či prospěchu je jednání, kterým pachatel

¹⁷ VANÍČKOVÁ E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 99, 100

¹⁸ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 41

¹⁹ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

projevuje ochotu úplatu, prospěch nebo výhodu poskytnout, pokud bude dosaženo jeho požadavku. Výhodou či prospěchem může být např. nabídka ubytování, stravování, ochrany, zvýhodnění při zaměstnání, obstarání zaměstnání atd. Dítě, které požádá nebo přijme, za zákonem vymezené formy sexuálního chování úplatu či jinou výhodu, není, dle § 203 trestního zákoníku, pro takový čin trestné.²⁰

1.4 Dětská pornografie

Pojem pornografie je v odborné literatuře definován poměrně nejednotně. Kovář za pornografii obecně označuje: „znázorňování sexuálních motivů za účelem vyvolání pohlavního vzrušení.“²¹ Za dětskou pornografií je pak v literatuře považováno jakékoli spodobnění dítěte účastnícího se skutečné nebo předstírané sexuální aktivity, ať už je toto spodobnění provedeno jakýmkoli způsobem, a rovněž také jakékoli spodobnění sexuálních orgánů dítěte určené primárně k sexuálním účelům.²²

Kovář upozorňuje, že: „současný trend svědčí o rostoucí poptávce po dětské pornografii, která se zejména vlivem masivního rozvoje internetu stala snadno dostupnou a lukrativní formou zisku. Právě internet je nositelem nových prvků, spočívajících v anonymním šíření obrazů a dějů, ale hlavně závažnosti a ohrožení správného vývoje dětí.“²³ Anonymita internetu je pro pachatele lákavá a to hlavně z důvodu jejich obtížného vypátrání.

Pornografické dílo intenzivním a vtíravým způsobem zasahuje a podněcuje samotný sexuální pud. Současně takové dílo porušuje uznávané morální normy dané společností a vyvolává pocit studu. Pornografií však není pouhé zobrazení nahého lidského těla, např. při koupání, modelu v ateliéru nebo v exteriéru, k reklamním účelům, apod. Stejně tak nelze za pornografické dílo ve smyslu zákona považovat předměty a vyobrazení určené k vědeckým uměleckým či osvětovým účelům.²⁴

²⁰ JELÍNEK J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Leges, 2009, s. 256, 257

²¹ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 170

²² WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 141, 142

²³ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 170

²⁴ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 171

Do oblasti dětské pornografie spadají následující trestné činy. Trestný čin *šíření pornografie* upravený v ustanovení § 191 trestního zákoníku. První odstavec tohoto ustanovení kriminalizuje neoprávněné nakládání s pornografickým dílem – s tzv. zvrácenou (deviantní) pornografií. V souvislosti s dětmi je podstatný spíše odstavec druhý, který upravuje nakládání pachatele s jakoukoliv pornografií, tedy i tzv. prostou pornografií ve vztahu k dítěti. Ve skutkové podstatě uvedeným termínem zpřístupnění pornografického díla se rozumí například promítnutí filmu, videokazety nebo umístění díla na takové místo, kde se s ním může seznámit dítě.²⁵

Trestný čin *výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií* je upravený v ustanovení § 192 trestního zákoníku. Za přechovávání dětské pornografie zákon považuje jakýkoliv způsob jejího držení. Pachatel ji nemusí mít přímo u sebe (v bytě, v rodinném domě), ale postačí, že ji má ve své moci (uloženou ve skladě, u známých, v depozitu v bance, v počítači, na pracovišti). Přechovávat může pornografické dílo pro sebe nebo i pro jiného. Na délce přechování nezáleží. Přechováním není pouhé prohlížení dětské pornografie prostřednictvím internetu, pokud není uložena na nosiči informací (tj. např. CD, DVD, disketa, flashdisc).²⁶

Jako poslední do této skupiny trestných činů spadá trestný čin *zneužití dítěte k výrobě pornografie* upravený v ustanovení § 193 trestního zákoníku. Pojem výroby pornografického díla zahrnuje nejen průmyslovou nebo řemeslnou výrobu, ale jakékoliv zhotovení vymezené pornografie. Půjde zejména o výrobu pornografických filmů, videokazet, fotografií, tiskovin apod. Výrobou je i rozmnožování pornografických fotografií nebo stříh a jiné zpracování takových filmů, výroba pornografických videokazet či DVD z již hotového původního materiálu.²⁷

1.5 Obchodování s dětmi

Prvotně bylo toto zneužívání a vykořisťování dětí označováno jako sexuální turistika či mobilita dětí a žen. Postupně se tento pojem změnil na komerční sexuální

²⁵ JELÍNEK J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Leges, 2009, s. 241

²⁶ JELÍNEK J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Leges, 2009, s. 243

²⁷ JELÍNEK J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Leges, 2009, s. 244

vykořisťování dětí. Později byl rozšířen obsah a rozsah tohoto jevu i na prodej dětí nejen v sexuálním, ale i nesexuálním kontextu (např. prodej dítěte za účelem získání jeho orgánů či jeho osvojení). Začal se užívat pojem obchodování s dětmi. Kovář obchodování s dětmi definuje jako: „jakoukoli transakci, na jejímž základě je předáno dítě jednou osobou nebo skupinou osob jiné osobě či skupině osob, a to za úplatu nebo poskytování jiného plnění.“²⁸

Původně byl trestný čin *obchodování s dětmi* upraven v hlavě VI. (trestné činy proti rodině a mládeži) v ustanovení § 216a zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů. Po rekodifikaci trestního práva hmotného byl tento trestný čin zahrnut do skutkové podstaty trestného činu *obchodování s lidmi*, který je upraven v § 168 hlavy II. trestního zákoníku (trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství).

1.6 Sexuální násilí na dětech

Do této oblasti spadá trestný čin znásilnění, sexuálního nátlaku a pohlavního zneužití.

Trestný čin *znásilnění* je upraven v ustanovení § 185 trestního zákoníku. Objektem tohoto trestného činu je právo každé osoby, aniž by byla stanovena věková hranice, rozhodovat o svém pohlavním životě. Skutková podstata tohoto trestného činu předpokládá dvojí jednání, tj. násilné jednání a soulož či obdobný pohlavní styk.²⁹

Po rekodifikaci trestního práva hmotného byl do zvláštní části trestního zákoníku začleněn nový trestný čin *sexuálního nátlaku* upravený v § 186. Jeho skutková podstata postihuje sexuální aktivity jiné než soulož za podmínky, že jsou spojené s násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy. Za jiné sexuální aktivity zákon považuje pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování.³⁰

²⁸ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 172

²⁹ ŠPECIÁNOVÁ Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 46, 47

³⁰ JELÍNEK J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 234

V praxi nejfrekventovanějším trestným činem spadajícím do oblasti sexuálního zneužívání je trestný čin *pohlavního zneužití*, upravený v ustanovení § 187 trestního zákoníku. Toto ustanovení poskytuje ochranu chlapcům i děvčatům mladším patnácti let před škodlivými zásahy do jejich pohlavní sféry. Ochrana je poskytována bez ohledu na stupeň jejich fyzické vyspělosti, stupeň jejich pohlavního dospívání, a zda jsou dosud pohlavně nedotčeni, nebo již v minulosti měli pohlavní styk či jiné sexuální zkušenosti.³¹ Objektem tohoto trestného činu je tedy mravní a tělesný vývoj u dětí a v širší souvislosti též lidská důstojnost. Předmětem útoku je dítě mladší 15 let. Zákon rozlišuje dvě formy spáchání tohoto trestného činu. A to formou soulože a formou pohlavního zneužití, které je vykonáno jiným způsobem. Soulož je chápáno spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Za jiný způsob pohlavního zneužití jsou považovány intenzivnější zásahy do pohlavní sféry poškozených osob, které jsou mladší 15 let, např. osahávání prsů nebo pohlavních orgánů, které vede k sexuálnímu vzrušení pachatele. Trestný čin pohlavního zneužití je již dokonán právě jiným způsobem než vykonání soulože.³²

K naplnění znaků tohoto trestného činu také není třeba, aby při pohlavním zneužití osoby mladší 15 let došlo u pachatele k pohlavnímu ukojení, stačí, jedná-li pachatel v pohlavním vzrušení ve snaze své vzrušení jakýmkoliv způsobem ukojit, aniž je přitom rozhodné, zda a do jaké míry takového ukojení dosáhne. U pohlavního zneužití nesmí jít o vynucení sexuálních aktivit přímým násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí, stejně tak nesmí být zneužito bezbrannosti dítěte, jinak by šlo o trestný čin znásilnění.³³

Zákon považuje za osobu svěřenou dozoru pachatele toho, nad kým má pachatel právo i povinnost dohlížet a bdít nad ním. Tak je tomu i u manžela, který není rodičem dítěte, ale žije s ním ve společné domácnosti. Zneužití závislosti předpokládá stav, kdy poškozená osoba je v určitém směru odkázána na pachatele, a tím je omezena svoboda jejího rozhodování. Stačí faktický poměr závislosti, daný např. tím, že pachatel zneužitou osobu vychovává. K naplnění znaku zneužívání závislosti postačí, že pachatel

³¹ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 174

³² ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE 2003, s. 42, 43

³³ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 174

faktické závislosti využívá. Postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu může požívat například známý lékař, kněz, politik.³⁴

Ustanovení § 188 trestního zákoníku upravuje trestný čin *soulože mezi příbuznými*. Spáchá-li pachatel trestný čin znásilnění nebo pohlavního zneužití formou soulože s příbuznými v pokolení přímém nebo se sourozencem, dopouští se některého z těchto trestných činů v jednočinném souběhu s trestným činem soulože mezi příbuznými.³⁵

1.7 Shrnutí

V literatuře je pojem sexuálního zneužívání definován různě. Společným rysem těchto definic je jakékoliv spojení dítěte se sexuálními aktivitami. Ať už je to ve formě zapojení dítěte do takovýchto aktivit nebo ve formě nepatřičného vystavování dítěte těmto aktivitám. Pedosexuální aktivity lze rozdělit na dotykové a bezdotykové. Sexuální zneužívání je v literatuře označováno jako syndrom CSA (Child Sexual Abuse). Za jednu z nejzávažnějších forem sexuálního zneužívání je komerční sexuální zneužívání v literatuře označované jako CSEC (Commercial Sexual Exploitation of Children). Rozlišujeme tři nejzávažnější typy CSEC. Jsou to dětská prostituce, dětská pornografie a obchod s dětmi. Jejich společným rysem je ubližování dítěti.

Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech je po rekodifikaci trestního práva hmotného (tj. po 1. 1. 2010) soustředěná zejména do hlavy III. trestního zákoníku. Zákodárce nazval tuto hlavu trestné činy proti důstojnosti v sexuální oblasti. Z trestů, které je možné pachateli sexuálně motivované trestné činnosti uložit, je patrné, že lidská důstojnost v sexuální oblasti je významným zájmem chráněným trestním zákoníkem.

³⁴ JELÍNEK J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Leges, 2009, s. 236

³⁵ JELÍNEK J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Leges, 2009, s. 233

2. Pachatelé

Není možné určit typické vlastnosti, které charakterizují osoby dopouštějící se zneužívání dítěte. Pachatelem sexuálního deliktu nemusí být pouze primární vychovatel dítěte, ale v úvahu přicházejí i jiné osoby, které přijdou do styku s dítětem v rodině nebo mimo ni. Ze statistik vyplývá, že většina případů zneužívání se odehrává v rodinách. Až pak následují jako pravděpodobní pachatelé osoby přicházející do kontaktu s dítětem díky své institucionální povinnosti či zájmové aktivitě, např. pracovníci zařízení určených k péči o děti, jako jsou školy, sportovní oddíly, kluby apod. Cizí náhodní pachatelé, které předtím dítě neznalo, zaujímají až poslední místo žebříčku.³⁶

Pachateli sexuálně motivované trestné činnosti bývají zpravidla osoby trpící sexuálními úchylkami, nejčastěji pedofilii či u případů kontaktní formy sexuálního zneužití násilného rázu, pedofilním sadismem. Dále to mohou být i osoby sexuálně hyperaktivní, které pocítují časté neuspokojení sexuální touhy. Také alkoholici a toxikomani patří do skupiny rizikových osob. Při použití alkoholu dochází k odstraňování společenských zábran, což může vést až k sexuálnímu ataku dítěte.

Potenciálním pachatelem může být také ten, kdo sám byl v dětství obětí zneužívání. Sexuálně zneužívaný rodič může trpět pocitem, že jej nikdo nemá rád. Cítí obavu, že nad jinými lidmi nemá kontrolu. Nemůže si zajistit od člověka, kterého miluje, aby mu projevoval lásku způsobem, který by se mu líbil. V sexuálním vztahu s dítětem nalezne někoho, kdo ho miluje a koho má zároveň pod kontrolou. Je pro něj snazší ovládat mladší osobu, protože má méně znalostí a méně moci. Díky své nadvládě nad dítětem získává lásku, kterou se bojí získávat jiným způsobem. Mnoho dospělých v dětství sexuálně zneužitých má strach ze svého vlastního rodičovství. Uvědomují si případnou cykličnost násilí, kdy by mohli, i když sami zneužiti, zneužít své dítě.³⁷

³⁶ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 74

³⁷ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 65, 66

2.1 Rozdělení a charakteristika pachatelů

V případech sexuálně motivované trestné činnosti lze stanovit dva typy pedofilních delikventů. Jsou jimi situační a preferenční pedofilové.

Do skupiny *situačních pachatelů* se řadí osoby, které primárně nemají sexuální zaměření orientované na děti a do interakce s dětmi se dostávají z různých příčin. Situačními pachateli tedy jsou:

- *regredovaní* – tito pachatelé vývojově dozráli do normální heterosexuální preference orientované na dospělé osoby. Avšak vlivem stresových faktorů se vrátili do dřívějšího vývojového stádia, kdy jako děti preferovaly stejně staré partnery. Je pro ně charakteristické nižší sebevědomí. Dítě je pro ně náhradním objektem, neboť nedokážou navazovat vztahy a komunikovat s dospělými. Hlavním kritériem výběru dítěte je jeho dostupnost. Často kvůli snazší dostupnosti zneužívají i děti vlastní,
- *morálně narušení* – mají normální sexuální orientaci, je pro ně typické, že využívají a zneužívají svého okolí. Často lžou, kradou a podvádějí. Úmyslně využívají příležitosti a bezbrannosti dítěte vlastního i cizího k sexuální interakci,
- *sexuálně nevyzrálí* – nejsou sexuálně jednoznačně orientováni. Experimentují a mohou při této příležitosti sexuálně zneužít i dítě. Ukáží se s dětmi, s osobami přestárlými, ale jsou schopni i normální soulože. Zkouší sadistické i masochistické praktiky. Hlavní příčinou výběru dětí je skutečnost, že představují jiné sexuální objekty, než se kterými měli dříve zkušenost,
- *inadekvátní* – tito pachatelé se dopouštějí sexuálních deliktů při závažné duševní poruše. Jejich pedofilní jednání je právě projevem jejich duševní poruchy (např. schizofrenie, mentální zaostání, senilnost, demence). Výběr dětí je proto náhodný. Zpočátku nenásilné jednání však může vyústit v hrubé mučení a dokonce smrt oběti.

Druhou skupinu tvoří *preferenční pedofilové*. Jde o pachatele, jejichž osobnost je strukturována obdobně jako osobnost dítěte. Skutečný pedofil dítě miluje a nikdy nedochází k průniku při styku s dítětem, protože praktiky bolestivé pro dítě by jej neerotizovaly a odradily. V případech kdy se pedofil dopustí bolestivých praktik,

se již nejedná o čistou pedofilii, nýbrž o kombinovanou deviaci, tzv. *pedofilní sadismus*. U preferenčních pedofilů se vyskytuje vyšší počet obětí než u situačních pachatelů. Je-li pachatel zaměřen na děti stejného pohlaví, jde o případy *homosexuální pedofilie*.

Mezi tři hlavní komponenty sexuálního zneužívání u preferenčních pedofilů patří sexuální kontakt, sexuální vzrušení a právě věkový rozdíl mezi pachatelem a jeho obětí. Většina pedofilů je schopna sexuálního styku s dospělou ženou. Není pro ně problém se oženit a založit dobře fungující rodinu. Na vlastních dětech se dopouštějí sexuálního zneužívání pouze výjimečně. Zcela jiná situace ale nastává, pokud mají nevlastní děti. V praxi se také často stává, že se pedofil ožení s osamělou či rozvedenou matkou. Je to ale většinou z toho důvodu, že mu jde o to dostat se k jejím dětem.³⁸

Vaničková rozděluje preferenční pedofily na tři podskupiny:

- „*svádívi* – k dětem se chovají stejně jako k dospělým sexuálními partnerům, většinou mívají větší množství vztahů s různými dětmi, někdy se hovoří o tzv. dětském sexuálním kroužku (child sex ring),
- *introvertní* – protože dovedou s dětmi komunikovat, vybírají si menší děti, jsou typickými pedofily obcházejícími dětská hřiště, mohou se před dětmi obnažovat, telefonovat dětem a hovořit oplzle,
- *sadističtí* – tito jedinci se sexuálně vzruší jen tehdy, když své dětské oběti fyzicky a psychicky týrají, jedná se o vzácnou sexuální deviaci.“³⁹

2.2 Shrnutí

Je těžké pochopit a vzít jako fakt, že nejčastěji bývají děti zneužívány těmi nejbližšími. Na dalším místě pomyslného žebříčku se umísťují dospělé osoby, se kterými děti přichází do kontaktu v rámci svých volnočasových aktivit nebo v různých institucích. Až na posledním místě jsou cizí náhodní pachatelé. V odborné

³⁸ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 67, 68

³⁹ VANÍČKOVÁ E. a kol, *Sexuální násilí na dětech*, 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 33

literatuře jsou pachatelé sexuálního zneužívání rozděleni na situační a preferenční pachatele.

Situační pachatel se dostává s dítětem do kontaktu z různých příčin a podstatné je, že není prvotně zaměřen na děti. Kdežto preferenční pachatel děti miluje, sám se také podobně jako dítě cítí. Pokud se pedofil dopustí na dítěti násilí, jedná se o tzv. pedofilní sadismus. Tyto případy bývají zpravidla nejvíce medializovány a veřejnost se pak na základě toho mylně domnívá, že zneužívání dětí probíhá jen tímto drastickým způsobem.

3. Specifika výslechu dítěte

Setkání s obětí násilného či sexuálně motivovaného trestného činu patří mezi jedny z nejvíce emočně vypjatých, které musí policista profesionálně zvládnout. Emoce jsou o to větší, je-li obětí takového trestného činu dítě. Většina těchto případů je typická tím, že se odehrává pouze mezi dvěma aktéry, a to pachatelem a obětí. Proto jsou nazývány tzv. intimními delikty. Z toho logicky vyplývá, že důkazy lze získat, neexistují-li svědci, pouze z výpovědi oběti, eventuelně ze zajištěných stop, pokud jsou ovšem k dispozici. Důkazy mající objektivní povahu, zejména gynekologické vyšetření oběti, biologické zkoumání oděvů a podobně, mohou chybět v důsledku časového odstupu mezi spácháním činu a jeho oznámením.

Policista se při vyšetřování intimního deliktu snaží získat maximum informací z výpovědi oběti. Tato pochopitelná snaha o získání maxima vyčerpávajících odpovědí na otázky týkající se průběhu skutku, popisu pachatele a dalších poznatků, někdy vede k postupům, které mohou zanechat na psychice oběti dalekosáhlé následky. Kovář v této souvislosti hovoří o *sekundární viktimizaci*, tedy druhotném zraňování, které podle něj: „vzniká v kontaktu oběti se širším sociálním okolím, pracovníky činnými v trestním řízení, lékaři, sociálními pracovníky a dalšími profesionály, tedy obecně systémem, který je paradoxně založen na pomoci a ochraně dětí.“⁴⁰ V této souvislosti se také můžeme setkat s pojmem *systémové týrání*. Kovář uvádí, že: „typickými znaky takového jednání je zpochybňování výpovědi, opakování výslechů, které připomínají prožitá traumata, opakované lékařské prohlídky či provedení výslechu oběti u soudu za přítomnosti pachatele.“⁴¹

Správné zvládnutí výslechu dítěte je úkol pro policejního profesionála, tedy pro kriminalistu, který je pro tyto úkony speciálně vyškolen. Což znamená, že má přípravu z oborů psychologie či pedagogiky a disponuje dostatečnými životními zkušenostmi a schopnostmi empatie.⁴² Ke snížení trauma dětí z kontaktu se soudním systémem dále napomáhá neformální prostředí speciálních výslechových místností,

⁴⁰ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 174

⁴¹ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 174

⁴² KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 174

demonstrační pomůcky, například speciální dvojice loutek „Jája a Pája“, videozáznamy aj.

3.1 Současná právní úprava výslechu dětí mladších 15 let

Zákonná úprava problematiky výslechu dětí mladších 15 let je obsažena v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní řád). Vychází z předpokladu, že děti jsou schopné poskytnout věrohodnou výpověď. Přesto však zákon uznává nutnost diferencovaného přístupu a zvláštních znalostí k provádění výslechu dětí. Podmínky výslechu dětí mladších 15 let jsou proto výslovně upraveny v ustanoveních § 101 a § 102 trestního řádu, obsahujících speciální právní úpravu výslechu v rámci trestního řízení. Jinak se i na výslech dítěte užijí obecná ustanovení trestního řádu o výslechu svědka. To například znamená, že dítě musí být poučeno ve smyslu ustanovení § 101 odst. 1 trestního řádu a toto poučení musí být přiměřené jeho věku a jeho rozumové vyspělosti. Policejní orgán by tedy měl volit takové jazykové obraty, které budou pro dítě srozumitelné a pochopitelné a tyto jazykové obraty by měl i doslovně zaznamenat při protokolaci, aby bylo zcela zřejmé, že dítě bylo poučeno v souladu s trestním řádem. Dítě je třeba poučit i o jeho právu odeprít výpověď, vzhledem k jeho trestní neodpovědnosti však není třeba jej poučovat o trestních následcích křivé výpovědi.

Základní zásadou pro výslechu dětí mladších 15 let je *požadavek jediného výslechu*. Podle ustanovení § 102 odst. 1 trestního řádu, je třeba provádět výslech o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat duševní a mravní vývoj dítěte, *zvláště šetrně* a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem tak, aby výslechu v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat. Nový výslech dítěte o těchto skutečnostech v dalším řízení je možný jen v nutných případech. Pokud je však výslech proveden nekvalifikovaně a s řadou pochybení odůvodňujících potřebu jej opakovat, následky jsou jen těžko napravitelné. Takový stav může vést k systémovému týrání dítěte.⁴³

⁴³ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 105, 106

K omezení negativního působení průběhu trestního řízení na dítě též přispívá úprava v ustanovení § 102 odst. 2 trestního řádu, podle které v dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu *jen v nutných případech*. V řízení před soudem je umožněno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu o výslechu nezletilého dítěte mladšího 15 let, aniž by musely být splněny podmínky dané ustanovením § 211 odst. 1 a 2 trestního řádu (toto ustanovení upravuje podmínky, za kterých je možno v hlavním líčení místo výslechu svědka číst protokol o jeho výpovědi).

Při provádění výslechu osoby mladší 15 let jako svědka je nutné splnit obligatorní požadavek ustanovení § 102 odst. 1 trestního řádu na *přibrání pedagoga nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže*. Zákon nestanoví taxativně profese, jejichž nositelé mohou být ve smyslu zákona přibráni jako osoby, které mají za povinnost dohlížet na odpovídající způsob provádění výslechu. Takovou přibranou osobou může být kromě pedagoga, také pediatr, dětská sestra, dětský psychiatr či psycholog, pracovník orgánu sociálně právní ochrany dětí či pracovník dětského krizového centra apod. Aktivita jiné osoby při výslechu spočívá v dozoru nad tím, aby dítěti nebyly kladeny nesrozumitelné otázky s ohledem na jeho věk a aby při protokolaci výpovědi nedocházelo k dezinterpretaci obsahu sdělení dítěte. V neposlední řadě tato osoba dozírá, aby dítě nebylo vystaveno extrémní psychické či fyzické zátěži a též spolupůsobí k navázání kontaktu dítěte s vyslychajícím. Tato přibraná osoba může navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení (dále jen OČTŘ) takovému návrhu vyhová.⁴⁴

Je-li přínosem pro úkon samotný také *přítomnost rodičů*, mohou být rovněž přibráni. Z hlediska zákona je rozhodnutí, zda bude rodič výslechu dítěte přítomen či nikoliv, svěřeno výhradně policejnímu orgánu, jelikož ne vždy je přítomnost rodičů při výslechu žádoucí (dítě se stydí, obává se před rodiči hovořit ze strachu před potrestáním atd.), nehledě na skutečnost, že není možno přibrat jako třetí osobu úkonu toho, kdo může být ve věci podjatý nebo bude sám podávat vysvětlení či svědeckou výpověď. Přítomnost rodičů však nemůže nahradit obligatorní přítomnost

⁴⁴ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 106, 107

pedagoga či jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže. Zákonný zástupce má právo být OČTŘ vyrozuměn o procesních úkonech prováděných s nezletilým dítětem. Povinností vyslychajícího je proto vyrozumět rodiče o konání výslechu nezletilého dítěte, a to i v případě, že výslech dítěte je prováděn např. ve škole.⁴⁵

Špeciánová dále uvádí, že: „u výslechu dítěte má právo být přítomen i *obhájce obviněného*, který může v závěru výslechu, po udělení slova vyslychajícím, položit dítěti otázky vztahující se k předmětné věci. Toto právo přísluší i státnímu zástupci, projeví-li zájem o účast při výslechu dítěte. V mnoha případech výslechu dítěte jsou osoby, které mají právo být u výslechu dítěte, přítomny osobně v místě, kde výslech probíhá, což je pro dítě velmi zatěžující po psychické stránce.“⁴⁶ Z toho důvodu byly zřízeny speciální výslechové místnosti, které umožňují provést výslech dítěte odděleně od ostatních. Speciálním výslechovým místnostem se budu dále podrobně věnovat.

3.2 Pravidla vedení výslechu dítěte

Samotný výslech je jak pro dítě, tak pro kriminalistu oboustranně náročná a vyčerpávající záležitost. Může přinést jedinečné informace pro dokazování, ale také při nedodržení taktických metodických zásad vedení výslechu napáchat nezměrné škody na psychice a dalším zdravém vývoji dítěte. Aby k tomuto nedocházelo, je třeba dodržovat pravidla pro vedení výslechu dítěte. V této podkapitole vymezím, dle mého názoru, ty nejdůležitější z nich.

Každému výslechu by měla předcházet *důkladná příprava vyslychajícího*. Ta spočívá zejména v detailním seznámení vyslychajícího se spisovým materiálem, prověření dosud známých poznatků, zjištění rozumové a duševní úrovně vyslychaného. Vyslychající by měl také mít představu o komunikačních a vyjadřovacích dovednostech dítěte. Zejména jde-li o dítě předškolního věku. Proto je vhodné, pokud to okolnosti dovolí, s dítětem navázat osobní kontakt ještě před konáním výslechu. Vyslychající může například navštívit rodinu, či nějaké vhodné zařízení, kde kontakt dítěte

⁴⁵ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 177

⁴⁶ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 107, 108

s ním nebude pro dítě stresující. V ideálním případě nabízí taková návštěva možnost získání důvěry dítěte.⁴⁷ V rámci přípravy výslechu je vhodné pohlídat, aby osoba vyslychajícího nebyla po fyzické stránce podobná pachateli, což by mohlo negativním způsobem ovlivnit průběh výslechu.

V literatuře je také poukazováno na fakt, že i *příprava samotného dítěte* na výslech může významnou měrou pomoci ke snížení stresu dítěte. To ve svém důsledku vede ke zvýšení schopnosti dítěte poskytnout řádnou výpověď. Dítěti je vysvětleno, jaká je jeho role a role ostatních subjektů v průběhu trestního řízení. Dále co se od něj v řízení čeká a jak bude samotné řízení probíhat. Přípravou dítěte se mohou zabývat psychologové, advokáti poškozených či sociální pracovníci.

Institut přípravy dítěte mě zaujal a zajímalo mě, jestli to tak funguje i v praxi. Učinila jsem tedy dotaz na pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dítěte - Městského úřadu Žďár nad Sázavou – Martinu Jirčíkovou. Ta mi sdělila, že v současnosti přípravu dítěte na výslech zajišťuje spíše dětský psycholog než sociální pracovník. Dětský psycholog má totiž na rozdíl od sociálního pracovníka možnost hovořit s dítětem ještě před konáním výslechu. Sociální pracovník se účastní pak až samotného výslechu dítěte. Martina Jirčíková se vyjádřila v tom smyslu, že institut přípravy dítěte na výslech a jeho provázení trestním řízením by byl v praxi jistě velkým přínosem. V současné době ale na úrovni orgánu sociálně právní ochrany dítěte nic takového neprobíhá. Je otázkou budoucnosti, zda se praxe vyvine i tímto směrem.

Po fázi přípravy nastává termín konání výslechu. Než ale vyslychající přejde k samotnému výslechu, je nutné především navázat kontakt s dítětem. Kovář říká, že: „navázání kontaktu se zdaří, jestliže dítě cítí k vyslychajícímu důvěru. Klidný hlas, normální oční kontakt, otevřené a nekonfliktní otázky doplněné o aktivní naslouchání jsou hlavními komunikačními prostředky pro úvodní budování důvěry. Ve fázi navazování kontaktu je vhodné používat otázky typu „Víš, proč jsi dnes tady?“ Zhruba od osmi let dítěte lze takové otázky použít přímo jako začátek rozhovoru. Odvolávání na to, že i jiné děti zažily to samé, pomáhá navodit důvěru a odblokovat zábrany dítěte.

⁴⁷ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 177

Pak stačí vyslychajícímu přiměřená vnímavost na signály řeči těla, které dítě vysílá, k tomu aby rozpoznal, kdy už může přejít k vlastnímu výslechu.⁴⁸

Každému výslechu musí předcházet *poučení*. Zákon hovoří o poučení přiměřeném věku dítěte. I malému dítěti je vhodné vysvětlit, co se bude dále dít. Dítě musí mít tolik kontroly nad situací, jak je jen možné (ptát se, když nerozumí otázce, říci nevim, dojít si na toaletu atd.). Pocit důvěry a kontroly vede totiž k tomu, že dítě se v situaci výslechu cítí v komunikaci s dospělým bezpečně.⁴⁹

Při výslechu musí vyslychající svou *komunikaci s dítětem* přizpůsobit řeči a slovníku dítěte. To prakticky znamená, že při volném líčení kritických událostí musí dítěti soustředěně naslouchat a pracovat s jeho způsobem vyjadřování. U menších dětí nejsou zatím rozvinuty schopnosti abstraktní kategorizace. Není proto vhodné naléhat na přesné údaje k času, počtu, četnosti, vzdálenosti atp. I když dítě zná měsíce, hodiny, dny v týdnu, neznamená to ještě, že je dovede používat. Vágní a široké údaje jsou proto obvykle věrohodnější než přesné informace. Také výrazy „předtím a potom“ nemusí malé dítě přesně chápat. Pro časovou souslednost je vhodnější volit srozumitelnější otázky typu „Co se stalo jako první? Jak to začalo?“ Vyslychající by se také měl zdržet jakýchkoli hodnotících soudů typu „Tak hrozné to asi nebylo.“ Nevhodné jsou rovněž kritické výroky na adresu dítěte, např. „A proč jsi to neřekl/a hned.“⁵⁰

Základní pravidla pro komunikaci s dítětem při jeho výslechu bych shrnula do následujících bodů:

- používat slova a slovní obraty dítěti srozumitelné (neužívat abstraktní pojmy),
- předem vyjasnit specifický význam některých slov užívaných dítětem a důsledně je používat (například pohlavní orgány),
- vyjadřovat se v jednoduchých větách, obsahujících pouze jeden návrh nebo otázku,
- nedávat najevo spěch a ujistit se, že dítě odpověď dokončilo,
- využívat slovní zásobu dítěte (neučit ho během výslechu nové výrazy),

⁴⁸ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 83

⁴⁹ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 83

⁵⁰ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 84

- neužívat otázky nevhodné (sugestivní),
- nikdy nekritizovat jednání dítěte (pouze rady pozitivní formou),
- během výslechu nehodnotit dítětem popisovanou událost z morálních hledisek,
- během výslechu neodsuzovat obviněného,
- vyvarovat se uzavřeným otázkám, na které je možné odpovědět pouze „ano“ nebo „ne“.

Je potvrzeno, že i dospělí mají sklon při odpovědích na *uzavřené otázky* spíše přitakávat, než aby řekli zřetelně „ne“. U dětí je však tato tendence ještě výraznější. Jsou schopny vyslovit ano i na otázky, kterým nerozumí anebo které jsou nesmyslné. Děti mají někdy dojem, že odpovídat záporně je neslušné a že odporují tomu, s kým hovoří. Tendence odpovědět na uzavřenou otázku „ano“ se nejvíce projevuje ve chvílích, kdy si dítě není jisté, zda si na dotazovanou skutečnost vzpomnělo. Proto se osvědčuje před výslechem dítě poučit o možnosti odpovědět „já nevím“, pokud by si nemohlo vybavit skutečnost, na kterou se jej vyslychající ptá.^{51 52}

Je nezbytné nechat dítě spontánně vypovídat jeho vlastními slovy, nepřerušovat volné vyprávění *doplňujícími otázkami*. Vstupy vyslychajícího do vyprávění tlumí ochotu i připravenost dítěte vypovídat. Lze položit doplňující otázky, ale vyslychající si musí být vždy jist, že dítě své spontánní vyprávění ukončilo a neví, co by ještě mohlo dodat.

Po výslechu je nutné *zaprookolovat dětskou výpověď* doslovným zápisem jeho výpovědi, a to nikoliv úpravou do běžného úředního jazyka, neboť tímto dochází zpravidla k nenapravitelnému znehodnocení protokolu o výpovědi.⁵³ Celý průběh výslechu dítěte je zároveň vhodné dokumentovat na videozáznam, který pochytl nejen mluvené slovo, ale i reakce dítěte na skutečnosti, které uvádí.

K této problematice doplním ještě některá *praktická doporučení*. V průběhu výslechu je důležité také počítat s únavou dítěte, která u dítěte nastává rychleji než u dospělého, a proto uvažovat o rozložení výslechu do několika sezení. V žádném

⁵¹ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 108

⁵² KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 178

⁵³ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 109

případě by se nemělo dítěti bránit v pláči, neboť tento může napomoci k příznivějšímu psychickému rozpoložení dítěte. Není vhodné dítě chlácholit či konejšit, nebo ho dokonce vyzývat k uklidnění. Je třeba dát dítěti čas i prostor, aby se vyplakalo. Silný stres u dítěte může vést k poklesu hladiny cukru, proto je vhodné mít ve výslechové místnosti k dispozici nápoj bohatý na cukry anebo drobnost k požití (např. čokoládu).

Výslech sexuálně zneužitého dítěte by měl ideálně směřovat ke dvěma cílům. Získat co nejvíce relevantních informací o trestném činu a zbytečně netraumatizovat vyslýchanou osobu. Na první pohled se mohou tyto cíle jevit jako odlišné, ale ve skutečnosti spolu úzce souvisí. Nadbytečný stres snižuje celkový mentální výkon dítěte a odráží se ve zhoršené kvalitě výpovědi. Proto by měl vyslychající již ve fázi přípravy výslechu přemýšlet jak odbourat zbytečný stres ve výslechové interakci. Ve zvláště těžkých případech sexuálního zneužívání může vyslychající s dítětem nejdříve uzavřít dohodu o dobrých/dovolených a špatných/nedovolených otázkách. Na nedovolené otázky nemusí dítě prozatím odpovídat. Takový krok má i pozitivní psychologický účinek na důvěru dítěte k vyslychajícímu. U tohoto typu výslechu je třeba si také dávat pozor na tělesný kontakt (např. povzbuzující a uklidňující doteky). Nevíme, jak bude dítě reagovat. Je proto lépe se hned na začátku dohodnout, zda je přípustný či nikoliv.⁵⁴ U výslechu v souvislosti se sexuálním zneužíváním je vhodné začít výslech u prvního sexuálního útoku, nikoliv posledním útokem, neboť první případy bývají dětmi pocíťovány jako méně traumatické, protože pachatel obvykle napoprvé použil mírnější formy sexuálního zneužití.⁵⁵

Specifický je *výslech dětí s handicapem*. Na toto téma existuje překvapivě málo odborné literatury s ohledem na fakt, že tělesně či mentálně postižené děti jsou všeobecně pokládány za zvýšeně ohrožené sexuálním zneužíváním. Experti upozorňují na to, že handicapované osoby a děti zvláště představují u sexuálních deliktů vhodné oběti, protože pachatelé věří, že tito jedinci jsou méně schopní (způsobilí) vypovídat a jejich výpověď je obecně vnímána jako nevěrohodná.⁵⁶

⁵⁴ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 82, 83

⁵⁵ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 109

⁵⁶ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 85

3.3 Speciální výslechové místnosti

Prostředí, ve kterém je výslech prováděn může významně ovlivnit emoce oběti nebo svědka, stejně jako kvalitu získaných informací. Skličující a nepříjemný dojem vyvolaný nevhodným výslechovým prostředím může vést ke snížení paměťového výkonu. Je nejvhodnější provádět výslech v místech, která jsou dítěti nejbližší, např. doma, ve škole apod. Volba místa provedení výslechu je na vyslychajícím, je však třeba zohlednit skutečnost, kde došlo k události, v souvislosti se kterou je dítě vyslycháno. Pokud nelze provést výslech v prostředí, které je dítěti důvěrně známé, je vhodné výslech provést ve výslechové místnosti vybavené pro tento účel.⁵⁷

Speciální výslechovou místnost lze definovat jako vhodně uspořádané a technicky vybavené pracoviště zajišťující maximální autenticitu prováděného úkonu a jeho přesnou dokumentaci. Tato místnost by měla být vybavena tak, aby u dítěte nevyvolávala stres, strach či jiné negativní emoce. Naopak má působit uklidňujícím dojmem a má vyvolávat příjemnou atmosféru. Většinou je barevně vymalována, opatřena kobercem a vhodným nábytkem, dále hračkami, obrázky, knihami nebo dětskou magnetickou tabulí. Vybavení ale zároveň nesmí být příliš rušivé, aby dítě zbytečně nerozptylovalo. V praxi se také můžeme setkat s celými specializovanými komplexy, které v ideálním případě disponují třemi místnostmi.

Kovář uvádí, že: „jde o tyto místnosti:

- *pracovní*, která svým uspořádáním a interním vybavením odpovídá požadavkům na vhodné prostředí pro práci s dítětem. Místnost je opatřena záznamovou technikou,
- *technickou*, která je vybavena audiovizuální a počítačovou technikou pro účely pořízení a zpracování záznamu, a to včetně výstupu na přenosná média,
- *monitorovací*, která je určena pro pasivní monitorovací činnosti probíhající v pracovní místnosti výhradně účastněnými osobami (např. soudce, státní zástupce, obhájce, pracovník sociálně-právní ochrany atd.).

⁵⁷ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 179

Speciální výslechové místnosti mohou být umístěny přímo v objektech policie, ale také například v objektech, které jsou specializovány na péči o dítě, konkrétně dětských domovech, kojeneckých ústavech apod.⁵⁸

Praxe je taková, že v pracovní místnosti probíhá výslech za účasti co nejméně osob. Za ideální lze považovat stav, kdy je přítomno jen vyslýchané dítě, vyslýchající a osoba příbraná, která zajišťuje dozor nad průběhem výslechu. V druhé monitorovací místnosti jsou pak většinou přítomny osoby, jejichž účast na úkonu je nezbytná, ale současně by jejich bezprostřední přítomnost u výslechu narušovala jeho průběh. Typicky se bude jednat o soudce, obhájce obviněného či státního zástupce. Místnost, kde zpravidla probíhají výslechy, je s dalšími dvěma místnostmi z důvodu dokumentace propojena audio a video technikou.⁵⁹

Závěrem této podkapitoly shrnu racionální důvody, proč by se v praxi měly speciální výslechové místnosti důsledně využívat. Významným důvodem je ochrana oběti před sekundární viktimizací. To znamená, výslechem nepoškozovat dítě, které již bylo traumatizované trestným činem a neprohlubovat tak jeho utrpení. Dalším důvodem je posílení zákonnosti prováděného úkonu. Kdykoli v průběhu trestního řízení je možné objektivně přezkoumat dodržení zákonných podmínek. Neocenitelný je pro další řízení také význam obrazového záznamu. Je schopen přesně zachytit slovní vyjádření dítěte včetně prvků neverbální komunikace. Kromě jiného také zajišťuje objektivnost protokolace výslechu. Záznamy pak mohou být využity i jako podklad pro vypracování znaleckého posudku z oboru psychiatrie nebo psychologie či umožňují vyhodnocení aktuálního psychického poškození dítěte. V neposlední řadě lze videozáznam využít jako prostředek pro sebereflexi vyslýchajícího ve vztahu ke zkvalitnění vlastní činnosti.⁶⁰ Samotný fakt, že průběh celého výslechu ve speciální výslechové místnosti je zdokumentován, klade zvýšené nároky na přípravu a erudici vyslýchající osoby. Vedle průběhu výslechu jsou totiž zaznamenávány i všechny případné chyby vyslýchajícího. Tento tlak na odvedení kvalitní práce je také možné považovat za jakési preventivní opatření před sekundární viktimizací dítěte.

⁵⁸ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 179, 180, 181

⁵⁹ ŽALUDOVÁ M. *Obět' sexuálního zneužívání. Psychologické, sociální a právní aspekty*. Diplomová práce. Brno. MU, 2008, s. 74

⁶⁰ KOVÁŘ P. a kol. *Sexuální agrese*. 1.vyd. Praha: Jessenius Maxdorf, 2008, s. 181

3.4 Demonstrační loutky „Jája a Pája“

Oběti sexuálních deliktů jsou mnohdy prožitou situací natolik traumatizovány, že nejsou schopné podat srozumitelnou a použitelnou výpověď. Výpovědi jsou často ovlivněné prožitým stresem. Výpovědi velmi malých sexuálně zneužívaných dětí jsou navíc komplikované v tom směru, že malé děti často ani neví, jaké pohlavní orgány či sexuální praktiky, kterým byly podrobeny, pojmenovat. K odbourání tohoto stresu, k překonání studu a pro odstranění problémů, jež čistě verbální výslech přinášel, byly mimo jiné vytvořeny speciální demonstrační pomůcky ve formě panenek. Někteří autoři je označují jako loutky.⁶¹

Anatomické panenky se při rozhovoru se sexuálně zneužitými dětmi začaly poprvé používat v roce 1976 v Eugene, státu Oregon v USA. V.F. Edwards, M. Morgan a M. Whitney vytvořili panenky pro lepší komunikaci s dětmi. V České republice je autorkou těchto pomůcek PhDr. Alena Plšková.⁶²

Jde v podstatě o dvě textilní loutky o velikosti větších dětských panenek opačného pohlaví. Panenky jsou vybaveny druhotnými pohlavními znaky (bez přesných napodobenin všech pohlavních znaků jako jsou ochlupení, velká prsa, zdůrazněný konečník, otevřená ústa a jiné). Jsou vyrobeny z materiálu, který plně vyhovuje hygienickým požadavkům a snadné údržbě. V praxi se vžilo jejich pojmenování jako „Jája a Pája“. Jája představuje osobu ženského pohlaví, mužské pohlaví zastupuje loutka Pája. Loutky jsou oblečené, ale v případě potřeby je možné je lehce vysvléct. Dítě na nich může názorně ukázat, co se mu přesně stalo. Na některých služebnách jich mají hned několik, takže z nich dokážou sestavit celou rodinu včetně prarodičů. Dítě pojmenuje osoby a může celou událost přehrát.^{63 64}

Weiss vysvětluje, že: „princip projektu „Jája a Pája“ vychází z předpokladu, že hra je vlastní prakticky všem dětem a především hra s předměty a praktická manipulace s nimi je dětem nejbližším komunikačním prostředkem. Je skutečností, že i dítě žijící v prostředí s malou sociokulturní příležitostí a stimulací nějakou hračku

⁶¹ ŽALUDOVÁ M. *Oběť sexuálního zneužívání. Psychologické, sociální a právní aspekty.* Diplomová práce. Brno. MU, 2008, s. 75

⁶² MICHALÍK D. *Psychologie v bezpečnostních sborech.* www.mvcr.cz. 19. 2. 2010

⁶³ TOŠOVSKÝ M. *Kdo tě týral? Děti budou u výslechu obklopené hračkami.* www.policista.cz. 15. 9. 2009

⁶⁴ PLŠKOVÁ A. *Mravnostní a násilná trestná činnost páchaná na mládeži a zvláště na dětech patří mezi nejzavrženější delikty.* www.planovanirodiny.cz 19. 2. 2010

má, je na ni zvyklé a ona je mu stále nablízku.⁶⁵ Smyslem a cílem celého projektu je maximální ochrana dětských práv a zřetel na dětskou psychiku v souvislosti s trestním řízením a soudním svědectvím. Snahou kriminalistů je, aby výslech dětského svědka byl úkonem neopakovatelným.⁶⁶

Prostřednictvím spontánní hry se speciální dvojicí loutek „Jája a Pája“ dítě také lépe navazuje osobní kontakt s policistou (příp. s dětským lékařem, psychologem, psychiatrem, sexuologem či soudním znalcem), snadněji překonává ostych a přirozeněji dokáže popsat svůj osobní nepříjemný zážitek. Policejní výslech je pak šetrnější, humánnější a pro dítě méně traumatizující.

Za pomoci loutek je tak v trestním řízení rozkrývána, objasňována a dokumentována trestná činnost jako je pohlavní zneužívání a znásilnění. Loutky mohou být podle charakteru spáchaného deliktu využity i při dokumentaci jiné trestné činnosti, např. týrání svěřené osoby, výtržnictví, ohrožování mravní výchovy mládeže apod. Výslechy a podání vysvětlení za pomoci loutek mohou být prováděny s poškozeným, svědkem, ale i s pachatelem.⁶⁷ Použití panenek Jáji a Páji v praxi vyžaduje specifický způsob dokumentování průběhu jejich použití. Výslech za použití těchto demonstračních pomůcek je nutné zaznamenat na videozáznam.

V roce 1996 byl vydán Závazný pokyn policejního prezidenta, který upravuje postup příslušníků policie při práci s loutkami. Práce s nimi je svěřena pouze specialistům zabývajícím se řešením kriminality páchané na dětech v celé struktuře Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR a osobám z pomáhajících profesí. Zejména pak psychologům, lékařům, sexuologům či pracovníkům sociálně právní ochrany dětí.⁶⁸

⁶⁵ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha:GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 53

⁶⁶ ŠANDEROVÁ R. *Loutky JÁJA a PÁJA snižují trauma dětí při výslechu*. www.mvcr.cz. 15. 9. 2009

⁶⁷ ŠANDEROVÁ R. *Loutky JÁJA a PÁJA snižují trauma dětí při výslechu*. www.mvcr.cz. 15. 9. 2009

⁶⁸ ŽALUDOVÁ M. *Oběť sexuálního zneužívání. Psychologické, sociální a právní aspekty*. Diplomová práce. Brno. MU, 2008, s. 75, 76

3.5 Shrnutí

Při provádění procesního úkonu s dětskou obětí je nezbytné respektovat všechny specifické požadavky trestního řádu. Větší nároky na tyto úkony zákon klade zejména z důvodu předcházení sekundární viktimizace obětí trestných činů. K tomu přispívá například požadavek jediného výslechu. Dítě je při výslechu také chráněno obligatorním požadavkem zákona na přibrání pedagoga a jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže. Tyto zvýšené požadavky na průběh výslechu dítěte logicky kladou větší nároky na osobu vyslychajícího. Ten musí být v dané problematice nejen vzdělán, ale i řádně proškolen. Měl by také disponovat dostatečnými životními zkušenostmi a dávkou empatie. Při výslechu je důležité dodržovat pravidla vedení výslechu, která vzešla z praxe. Jejich efektivita je proto ověřená. Týkají se zejména komunikace s dítětem v průběhu výslechu.

Ke snížení traumatu dětí z prováděného výslechu dále slouží speciální výslechové místnosti. Ty by měly na dítě působit uklidňujícím dojmem. Ostatní osoby, které musí být ze zákona u výslechu přítomny pak sledují průběh výslechu buď přes jednocestné zrcadlo, nebo prostřednictvím audiovizuální techniky. Dítě si pak povídá pouze s vyslychajícím a není frustrováno přihlížejícími osobami. Pokud dítě neumí nebo se stydí přesně pojmenovat jednání pachatele, je možné při výslechu využít demonstračních pomůcek. V české policejní praxi se používají demonstrační loutky – panenky Jája a Pája. Výslech provedený za použití těchto demonstračních pomůcek je nutné zaznamenat na videozáznam. Pořízený videozáznam výslechu dítěte má také významnou roli při předcházení sekundární viktimizace oběti.

4. Následná péče o dítě

Sexuální zneužívání dítěte dospělým znamená vždycky silný zlom v dosavadním vývoji dítěte. Dětská bezelstnost a důvěra, kterou dítě mělo k dospělému, je náhle zničena. Dítě ztrácí stabilitu ve svém životě, ztrácí perspektivu a snižuje významně vlastní sebehodnocení. Děti ve své bezmoci mají pocity určitého poznamenání – *stigmatizace*. Jsou jiné než ostatní děti a jinými se také cítí.⁶⁹ Aby následky prožitého traumatu sužovaly dítě co nejméně, je důležité, aby mu byla poskytnuta řádná následná péče. V případě že se tomu tak nestane, dítě může trpět různými potížemi, které mohou přetrvávat až do jeho dospělosti a výrazně pak ovlivnit kvalitu jeho dalšího života.

Úkolem následné péče o oběti sexuálního zneužívání je obnovení nebo vytvoření žádoucí tělesné, psychické a sociální pohody dítěte. Špeciánová uvádí, že: „následnou péči o děti lze provádět na 3 úrovních v závislosti na postupu doby od projevů zneužívání. V první fázi je třeba v rámci *krizové intervence* pracovat s akutním problémem dítěte. Je snaha stabilizovat zdravotní stav dítěte po tělesné a psychické stránce. Poté se zpravidla sociální pracovníci zaměří na zmapování sociálního zázemí dítěte v rodině. Podle zjištěných skutečností a na základě posouzení i jiných zúčastněných subjektů je zhodnocena míra ohrožení dítěte. Od tohoto posouzení se dále odvíjí pomoc dítěti a nasměrování následné péče o dítě. Nezbytná je v této fázi spolupráce s orgány činnými v trestním řízení, aby mohla být zahájena účinná represe vůči pachatelům trestných činů na nezletilých dětech.

V další fázi je třeba provést *rozsáhlé šetření souvisejících okolností s případy zneužívání dítěte*, které by měl jako hlavní koordinátor provést sociální pracovník za výrazného přispění dalších zúčastněných subjektů.

Završením následné péče o takto postižené děti by měla být *etapa dlouhodobého sledování dítěte a jeho rodiny*, kdy je zároveň poskytována komplexní podpora a pomoc za účelem definitivně upravit narušené základní vztahy mezi členy rodinného systému. V závěrečné fázi vystupuje do popředí pomoc po stránce sociální a psychologické.⁷⁰

⁶⁹ TĀUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 25, 26

⁷⁰ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: LINDE, 2003, s. 15, 16

4.1 Následky sexuálního zneužívání

Sexuální zneužívání může výrazně ovlivnit budoucí život v dětství zneužívaného jedince. Hloubka a intenzita traumatu oběti je individuální a je závislá na několika faktorech.

Závažným podnětem pro následky zneužívání je *intenzita vztahu* mezi dítětem a dospělým, který dítě zneužil. Zřejmě nejtragičtěji působí na dítě zneužívání vlastním rodičem za současného „mlčení“ druhým rodičem. Velmi významný pro další život dítěte je také *způsob zneužívání*. Jistě větší důsledky má násilná soulož, než občasné hlazení po zadečku a na prsou oběti.⁷¹ Dále závisí také na *délce doby zneužívání*. Podstatně závažnější následky zneužívání lze vyzorovat u dlouhodobého sexuálního zneužívání, než například u jednorázového nebo krátkodobého zneužívání. Svoji roli také hraje *stáří oběti*, zejména co se týká vzpomínek dítěte. Závažnější následky bude mít zneužívání prožité v 10 letech než u ročního dítěte. A nakonec také záleží na *bezprostřední reakci nejbližšího okolí* oběti sexuálního zneužívání. Tato reakce může někdy oběti přivodit podstatně větší trauma než samotné jednání pachatele.⁷²

Po každém ataku násilí jsou u většiny sexuálně zneužitých dětí popisovány *krátkodobé následky*, které bezprostředně navazují na zkušenost se sexuální agresí. Ty odezní po několika hodinách, dnech v závislosti na tom, kdo byl agresorem, věku dítěte, jeho schopnostech vyrovnávat se se stresem a také podporou okolí. Vaníčková uvádí, že: „mezi krátkodobé následky patří: bolest, smutek, vztek, hanba, zvýšená úzkost, lítostivost. Tyto změny mohou vést dítě až ke změně chování, kterou znalci dětské duše označují za SOS volání dítěte o pomoc.“⁷³

Po různě dlouhé době latence se dostávají *dlouhodobé následky* sexuálního zneužití. Vaníčková vymezuje tyto příznaky: „přímým důsledkem sexuálního zneužití je deprese. Mezi dalšími je přetrvávající úzkost – zvýšená tenze a emocionální labilita. Dále poruchy příjmu potravy – mentální anorexie a bulimie. Dalším dlouhodobými příznaky je nízké sebehodnocení a sebevědomí, které znesnadňuje společenské uplatnění, poruchy interpersonálních vztahů spojené s navazováním, stálostí

⁷¹ TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. 1.vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 30

⁷² ŽALUDOVÁ M. *Oběť sexuálního zneužívání. Psychologické, sociální a právní aspekty*. Diplomová práce. Brno. MU, 2008, s. 14

⁷³ VANÍČKOVÁ E. a kol., *Sexuální násilí na dětech*, 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 79

partnerských vztahů a jejich plnohodnotným prožíváním, poruchy sexuální, promiskuita, prostituce, sexuální agrese. Neschopnost prožít sexuální aktivity vede u žen častěji k prostituci, u mužů k opakování vzorců násilného chování a často také ke zneužívání alkoholu a drog.⁷⁴ Weiss kromě shora uvedených následků uvádí ještě tyto dlouhodobé následky sexuálního zneužívání: „poruchy spánku, koncentrace a paměti, pocity samoty, izolace, opuštění, pocity odlišnosti a poznamenanosti, sebevražedné myšlenky, pokusy a dokonané sebevraždy, psychosomatické obtíže, negativní vztah k vlastnímu tělu povšechně, někdy selektivní odpor ke genitálu či prsům.“⁷⁵

Vaníčková dále uvádí, že mnohé sexuálně zneužité děti s neodžitým traumatem mají příznaky *posttraumatické stresové poruchy*. Ta vzniká jako zpožděná nebo protahovaná reakce na stresovou událost neobvykle hrozivého nebo katastrofického rázu. Událostí může být například přírodní nebo člověkem způsobená katastrofa, vážné neštěstí, přítomnost u násilné smrti jiných osob, být obětí mučení, znásilnění nebo jiného zločinu. Typické příznaky posttraumatické stresové poruchy jsou záblesky opakovaného ožívování traumatu, které se objeví v nečekaných situacích (flashbacky), noční můry, sny o prožitém traumatu nebo o jiných hrůzných zážitcích, potíže s usínáním, nespavost. Tato porucha má ještě mnoho dalších příznaků, které se u postižených jedinců mohou objevovat. Základem léčby je dlouhodobá psychoterapie, cílená na odreagování příčiny.⁷⁶

Täubner doplňuje, že: „mezi nejtragičtější následky sexuálního zneužívání dítěte patří onemocnění, které může provázet oběť i dlouho do dospělosti. Někteří autoři je označují jako rozpolcenost, jiní jako netypickou schizofrenii. Asi nejvýstižnější označení je *mnohočetnost*. Během zneužívání se dítě ve své bezmocnosti někdy uchyluje ke zvláštní formě úniku, ve které se „jakoby“ převtěljuje do jiné osobnosti, do hračky, do zvířete apod. To, co se děje s jeho tělem, pozoruje jakoby zpozzdálí, netýká se to dítěte, protože dítě v tom okamžiku je třeba plyšovým medvídkem. Dítě si navykne v krizových situacích na takové rozštěpování osobnosti, které je do jisté míry chrání. Tento návyk se po určité době může silně „zakódovat“ do osobnosti dítěte, že se objevuje později i v dospělosti jako reakce na nějaký podnět. Tento podnět

⁷⁴ VANÍČKOVÁ E. a kol., *Sexuální násilí na dětech*, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 79

⁷⁵ WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 171, 172

⁷⁶ VANÍČKOVÁ E. a kol., *Sexuální násilí na dětech*, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 77

nějakým způsobem souvisí s bývalými drastickými zážitky při zneužívání a vyvolá ochrannou reakci změny do jiné osobnosti.⁷⁷

Weiss shrnuje faktory mající vliv na dlouhodobé následky sexuálního zneužívání takto: „závažnost a intenzita důsledků závisí na formě zneužívání, přičemž platí přímá úměra ve smyslu, čím dříve je zneužívání zahájeno, čím déle zneužívání trvá, čím vážnějším způsobem se děje, čím bližší osobou je pachatel, tím závažnější jsou dlouhodobé důsledky.“⁷⁸

4.2 Léčba akutních stavů, krizová intervence

V první fázi je hlavním smyslem pomoci co nejdříve zabránit dalšímu útoku nebo přerušit násilí a ubližování dítěti. Nejprve je třeba zjistit případná tělesná poranění vyžadující okamžitou lékařskou pomoc. Pokud dojde i k psychickému týrání, je nutné pokusit se dítěti nastolit optimálně možnou duševní pohodu.

Krizovou intervencí obecně rozumíme práci s jakýmkoliv akutním problémem osoby. V první řadě je třeba, aby odborník uklidnil dítě. To se může trápit pocity viny, studu, může mít obavu z postojů rodiny. Dítě potřebuje vycítit emocionální podporu a ujistit se, že odborník věří jim sdělovaným skutečnostem. V této fázi je nezbytná stabilizace psychického stavu. Špeciánová tvrdí, že: „odborník by měl nabídnout pomoc při orientaci a porozumění problému. Pro dítě je důležité porozumět zneužití způsobem, který je schopno chápat, uvědomit si, že došlo-li ke zneužití, není to jeho chyba.“⁷⁹ Odborníkem se rozumí sociální pracovník orientující se v této oblasti a to nejenom po stránce sociálně-právní, ale též z pohledu psychologické krizové intervence. Sociální pracovník by měl již od počátku spolupracovat s dětským psychologem, který nejenom může poskytnout dítěti nutnou podporu, ale může též v budoucnu pracovat s celou rodinou.

⁷⁷ TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 31

⁷⁸ WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 172

⁷⁹ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 125

Sociální pracovník by měl také *zmapovat sociální zázemí dítěte v rodině* a zjistit, zda je možný návrat dítěte do rodiny. A to zejména z toho důvodu, aby dítě nebylo znovu vystaveno dalším útokům ze strany zneužívatele. Není-li tento návrat z jakéhokoli důvodu možný, bývá dítě umístěno mimo rodinu. Preferováno je umístění dítěte k příbuzným než v kolektivním zařízení. Umístění dítěte mimo rodinu může dítě chápat jako dodatečné potrestání za oznámení zneužívání a též jako přisouzení viny oběma rodičům a nikoliv jen zneuživateli. Proto je dočasné umístění dítěte mimo rodinu nutné provést velmi šetrně. Je třeba brát ohled na nenarušení rodinného systému a stávajících rodinných vazeb. Pokud zneuživatel není z rodiny, je nutné dosáhnout přerušování možných kontaktů mezi dítětem a pachatelem.⁸⁰

V rámci této fáze je namístě také provedení *lékařského vyšetření či nutného lékařského zákroku*. Dítě může vyšetření pociťovat jako nepříjemné, ale stanovení lékařské diagnózy je důležitou součástí léčebného procesu, neboť napomáhá přijetí skutečnosti, která se stala. Má také důležitý význam z pohledu právního. Vaníčková zdůrazňuje, že: „dětský lékař, gynekolog nebo chirurg, který se setká jako první odborník se zneužitým dítětem, by měl být maximálně vnímavý nejen k tělesnému poranění, ale i k psychickému stavu dítěte a rodiny. Měl by zjišťovat anamnestické údaje citlivě, nevyptávat se dítěte opakovaně na okolnosti traumatu. Lékař by měl myslet i na možnost pohlavní infekce.“⁸¹

Dále je v této fázi třeba *spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení* (dále jen OČTŘ). Je třeba učinit opatření zabraňující dalšímu pokračování trestné činnosti. Kriminalizace závažných trestných činů spáchaných na dítěti by měla být započata již v této první fázi pomoci. OČTŘ provedou výslech dítěte jako svědka. Dítě je vhodné na výslech řádně připravit, aby bylo probíhajícím řízením co nejméně traumatizováno.⁸² Přípravou dítěte na výslech jsem se již zabývala v podkapitole 3.2.

⁸⁰ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 125, 126

⁸¹ VANÍČKOVÁ E. a kol., *Sexuální násilí na dětech*, 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 71

⁸² ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 127

4.3 Rozsáhlé šetření souvisejících okolností s případem zneužívaného dítěte

Špeciánová uvádí, že: „na této úrovni pomoci dochází k šetření při tzv. terénní sociální práci. Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí či zaměstnanec obce s rozšířenou působností zařazený do obecního úřadu provede šetření v rodině, v místě bydliště dítěte, ve škole a ve školském zařízení, ve zdravotnickém zařízení či v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje. Přitom má oprávnění poříditi obrazové snímky a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítě zdržuje. Ze získaných informací a poznatků lze vypracovat *objektivní komplexní anamnézu*, která bude podkladem pro následnou práci všech zúčastněných odborníků na daném případě. Určuje se také *plán komplexní terapie* a začíná se podle něj rozvíjet péče o dítě. Komplexní diagnostika přispívá k adekvátní léčbě akutních a chronických somatických, psychických, výchovných a sociálních poškození dítěte.“⁸³

Pokud je pachatelem sexuálního zneužívání dítěte otec či partner matky dítěte, je matka mimo jiné dotazována na skutečnosti, které napomohou k vytvoření objektivní komplexní anamnézy. Nejprve je ale vhodné zjistit informace o její současné životní situaci. To v první řadě znamená zjistit, jaký má vztah ke zneuživateli, zda je schopná a ochotná být na zneuživateli nezávislá. A to jak emočně, tak i finančně. Dále je při šetření v rodině zjišťována psychická či psychiatrická zátěž, alkoholismus anebo drogová či jiná závislost. V neposlední řadě je také nutné zjistit, jakou podporu může matka dítěti poskytnout a to s ohledem na její vztah k dítěti i na to, jak zvládá mateřskou roli. Varovným signálem je nevěřící postoj matky na zjištěné sexuální zneužívání. V tomto případě, by se mělo vyvinout veškeré možné úsilí k vytvoření aliance mezi matkou a dítětem, neboť pro dítě je nezbytné cítit podporu v rodině. Z tohoto pohledu matka dítěte hraje klíčovou roli při plánování kroků ochrany dítěte.⁸⁴

V první podkapitole jsem popisovala následky sexuálního zneužívání. Některé z nich mohou oběť sužovat po celý zbytek jejího života. Proto je v této fázi pomoci důležité, aby terapeut u oběti pracoval na změně postojů, které si zneužívaný vytvořil

⁸³ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 127

⁸⁴ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 127

během doby, kdy byl zneužíván. *Psychoterapie*, která je zaměřená na potřeby dítěte a jeho rodiny má tedy prvořadý význam.

Na začátku každé terapie je důležité definovat *cíl terapie*. Weiss říká, že: „cílem terapeutických programů je pokus o pomoc obětem vyrovnat se se situacemi, v nichž byla zneužita moc, zmírnit pocit totální bezmoci, zahanbení a viny. Klientovi je třeba pomoci tak, aby se dostal z role oběti do role toho, kdo má za sebou traumatizující zkušenost.“⁸⁵

Podle délky můžeme rozlišit terapie krátkodobé a dlouhodobé. Délka terapie závisí zejména na závažnosti traumatu, na osobnosti klienta, jeho motivaci k terapii, kvalitě terapeutického vztahu, zvoleném typu intervence a na mnoha vnějších faktorech. Weiss uvádí, že: „*krátkodobá terapie* probíhá především s cílem odstranit příznak, který klienta do ordinace přivedl. U méně závažných forem to bývá zneužití. Někdy stačí pouze sdělení, vyslovení, pochopení, doplnění informací, uvědomění si souvislostí. Klienti sami vše reflektují tak, že se potřebovali někomu svěřit, na některé věci se zeptat, ale záležitost je tím pro ně uzavřená. Nepotřebují se nijak do minulosti vracet a už vůbec ne u tématu setrávat. *Dlouhodobá terapie* je zaměřena na celý komplex symptomů. Její indikace by měla být dána motivací klienta, nikoli přáním terapeuta.“⁸⁶

Psychoterapie může mít také různé formy. Většinou probíhá *formou individuální*. *Rodinnou terapii* lze s úspěchem aplikovat v terapii rodinných systémů u dětských obětí. U dospělých klientů se tento způsob terapie nedá s původní rodinou takřka zorganizovat. Speciální kapitolu představuje *terapie skupinová*. Tato forma terapie může být pro oběť přínosná zejména z důvodu, že snižuje izolaci a pocit stigmatizace, podporuje otevření problému, pomáhá v překonání studu. Naslouchání ostatním může urychlit přehodnocení vlastní zkušenosti, ale také může u klienta vyvolat pocit ohrožení a stresu.⁸⁷

Ze shora vyjmenovaných forem terapií stručně přiblížím *terapii rodinnou*. Ta umožňuje nejenom práci s dítětem, ale i s rodinou a sociálním okolím dítěte. Snahou terapie je vytvořit dítěti příležitost k zaujetí určitého místa, pozice, role uvnitř rodiny

⁸⁵ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 174

⁸⁶ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 174, 175

⁸⁷ WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, s. 175

a tato nezbytná změna uvnitř systému v sobě nese i nutnost změny postavení ostatních členů rodiny. Špeciánová popisuje tuto formu terapie takto: „terapeut se zaměřuje na skutečnost, co znamená trauma pro dítě a jeho rodinu a jak událost postihla vývoj osobnosti dítěte. K tomu je nutné traumatický zážitek otevřít, vytěsnit ho a zbavit se něj. Zážitek je třeba definovat jako něco špatného, co dítě postihlo, něco, za co nemohlo. Dítě nesmí nabýt dojmu, že patří mezi lidi, kterým se takové věci stávají. Tím by se mohlo přispět k pocitu nutnosti izolovat se od okolí ... Terapie se zaměřuje na rozvoj nových sociálních vzorců chování u dítěte i rodičů, které umožní i změnu jejich vzájemného vztahu ... Cílem terapie je také pracovat s nejasnými vzpomínkami a pocity dítěte konstruktivním způsobem tak, aby již nebyly potlačovány. Vybavování si vzpomínek bývá bolestný proces, protože obrannou reakcí zneužívaného bylo vzpomínky potlačovat. Vzpomínky však nezmizely a v podobě retrospektivních záblesků se pokoušejí protlačit do současného vědomí. Během fáze terapie si zneužívaný vybavuje za pomoci terapeuta své vzpomínky z minulosti, objasňuje si své pocity týkající se onoho zážitku. Uvědomuje si rovněž, jakým způsobem jej tyto vzpomínky a události ovlivňují v současnosti.“⁸⁸

Druhá etapa pomoci bývá různě dlouhá. V závažnějších případech nejméně několikaměsíční. Léčba v podobě psychoterapie mnohdy přesahuje daleko i do třetí etapy pomoci.⁸⁹

4.4 Etapa dlouhodobého sledování dítěte a jeho rodiny

V této fázi je cílem pomoci dítěti s jeho plným uzdravením. Při tom hraje rozhodující úlohu specializovaný lékař, kterým může být psychiatr, gynekolog apod. Specializace lékaře závisí na druhu přetrvávajících potíží dítěte. Psycholog mnohdy pokračuje v psychoterapii, která byla započata ve druhé fázi pomoci dítěti. Sociální pracovník má v této fázi za úkol zajišťovat sociálně-právní poradenskou pomoc.

⁸⁸ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 129

⁸⁹ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 129

Špeciánová tvrdí, že: „třetí etapa v podstatě nikdy nekončí, protože je třeba i případech kladného výsledku léčby nadále zjišťovat možné riziko opakování nepříznivé situace či nezhojení všech následků předcházejícího násilí. Je pochopitelně nutné při revizi v rodině dítěte postupovat zvlášť šetrně, aby dítě nebylo ohroženo opětovným vyvoláním dřívějších traumat. I v této fázi dochází k výskytu násilí v případech, kdy komplexní léčba neuspěla nebo kde došlo k obnově nepříznivé situace. Mnohdy má špatné zacházení vůči dítěti stoupající závažnost, např. v průběhu soudního řízení konaného z důvodu zneužívání dítěte, v situacích, kdy se zneuživatel vrátí z výkonu trestu odnětí svobody do rodiny, kde mezitím nedošlo k žádné změně, např. po absolvované psychoterapii.“⁹⁰

O oběť sexuálního zneužívání by měli společně pečovat všichni zúčastnění odborníci z různých oborů. Každý z nich vstupuje do řešení případu podle potřeby. Forma pomoci zneužívaným dětem může mít podobu ambulantní péče i propojení ambulantní péče s péčí ústavní.

Špeciánová uvádí, že: „*ambulantní péče* spočívá v kontaktu prostřednictvím linek důvěry, návštěv pracovišť odborníků, zejména psychologů, psychiatrů a odborných lékařů. Orgány sociálně-právní ochrany dětí a další instituce jsou oslovovány přímými žádostmi o konkrétní druh pomoci, zejména v oblasti sociálně-právní. Do rodiny může docházet sociální pracovník zajišťující sociálně-právní ochranu v této rodině. Dále jsou v rámci ambulantní péče poskytovány některé z forem terapie přímo v rodinách. Mnohdy je nezbytné propojit ambulantní péči s *péčí ústavní*. Je však nevyhovující umístit dítě na dětské oddělení nemocnice či do dětského domova. K tomuto účelu je vhodné vybudovat speciální zařízení, které by uspokojovalo potřeby dítěte a jeho rodiny. Vhodným pracovištěm se jeví domov pro matku a dítě, který by zajišťoval potřebné diagnostické pobyty a krátkodobé i dlouhodobé terapeutické pobyty.“⁹¹

⁹⁰ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 130

⁹¹ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 130

4.5 Shrnutí

Sexuálně zneužitému dítěti je nezbytné poskytnout kvalitní následnou péči. Tou je možné alespoň zmírnit následky prožitého traumatu. Pokud by se tak nestalo, hrozí riziko, že si dítě ponese následky sexuálního zneužívání po celý svůj život. Závažnost následků je ovlivněna různými faktory. V literatuře jsou následky sexuálního zneužívání rozděleny na krátkodobé a dlouhodobé.

Následná péče o dětskou oběť se uskutečňuje ve třech základních fázích s ohledem na časový odstup od sexuálního zneužívání. V první fázi je třeba zabránit dalším útokům na dítě a je nutné dítě fyzicky i psychicky stabilizovat. Musí se provést všechna prvotní vyšetření a rozhodnout, zda lze dítě i nadále nechat v rodině či nikoliv. V této fázi se také navazuje spolupráce s OČTŘ, které zahajují vyšetřování. V druhé fázi je nutné provést šetření v rodině a v prostředí, ve kterém se dítě zdržuje. Na základě jeho výsledků se poté vypracovává komplexní objektivní anamnéza a z ní vycházející plán terapie oběti. Nakonec je nutné dítě a jeho rodinu dlouhodobě sledovat a snažit se zajistit, aby již nedocházelo k opakování nepříznivé situace. Aby mohlo dojít k úplnému uzdravení oběti, je v mnoha případech nutné podstoupit psychoterapii. Psychoterapie má různé formy a délku trvání. Cílem psychoterapie je pomoci oběti vyrovnat se s prožitým traumatem.

5. Prevence sexuálního zneužívání

Po přečtení všech výše uvedených poznatků člověka logicky napadne otázka, jak svoje dítě uchránit před sexuálním násilím? Bohužel není v našich silách ochránit svoje dítě před všemi riziky, které na něj číhají v okolním světě. Prevence nám ale dává možnost pokusit se tato rizika alespoň minimalizovat.

V první řadě je třeba si uvědomit, že žádná prevence nemůže zafungovat v tom smyslu, že tento negativní jev zcela vymýtí. Prevence představuje spíše způsob, jak lze ovlivňovat jevy, které chceme měnit. Již z významu slova prevence vyplývá jeho obsah. Slovo prevence pochází z původního latinského výrazu *praeventus*, což znamená *zákrok předem*. Všeobecně lze tento zákrok předem chápat jako působení na příčiny. V literatuře je pojem prevence nejčastěji definován jako předcházení nějakým (zpravidla škodlivým) vlivům.⁹²

Preventivní dění rozdělujeme na primární, sekundární a terciární. V následujících podkapitolách se budu podrobně věnovat každé z těchto oblastí. Zaměřím se v nich na problematiku sexuálního zneužívání. Nakonec se zamyslím nad souvislostí problematiky sexuálních deliktů páchaných na dětech s oborem sociální pedagogika právě v oblasti prevence.

5.1 Prevence primární

Základní strategií *primární prevence sexuálního zneužívání dětí* je snížení pravděpodobnosti výskytu poškození. Zaměření primární prevence má obecný charakter především podle cílové skupiny. Weiss i Täubner shodně uvádí, že cílovou skupinou prevence sexuálního zneužívání je potencionální a skutečná oběť. Další cílovou skupinou jsou lidé, kteří dítě mohou nějakým způsobem připravit na obranu, ochránit dítě nebo léčit. To znamená systémy nebo skupiny, které prevenci garantují.^{93 94}

⁹² KRAUS B., SÝKORA P., *Sociální pedagogika I.*, Institut mezioborových studií Brno, Brno 2009, s. 56

⁹³ WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2000, s. 44

⁹⁴ TÄUBNER V., *Nejstrážnější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 64

Z tohoto hlediska Weiss vyčleňuje následující základní oblasti primární prevence sexuálního zneužívání dětí:

- „děti do patnácti let a oběti zneužívání,
- rodiče dětí, budoucí pedagogové, pedagogové,
- profesionální skupiny nepedagogického zaměření, do jejichž kompetence lze prevenci zneužívání začlenit (zdravotníci, sociální pracovníci, orgány činné v trestním řízení atd.), státní instituce,
- veřejnost, sdělovací prostředky,
- pachatelé.“⁹⁵

Täubner zdůrazňuje v oblasti primární prevence význam *výchovy dětí a mládeže*. Říká, že: „smysl výchovy dětí je ve vyzvednutí síly a sebevědomí dítěte k obraně a diagnostikování hrozícího nebezpečí. Pakliže již ke zneužívání došlo, aby dítě dokázalo hledat pomoc. Dítě musí věřit především samo sobě, tomu, co umí a svým schopnostem, které rozvíjí správná sexuální výchova ve škole i v rodině.“⁹⁶

Úkolem školy je zajistit především kvalifikované učitele a kontrolovatelný systém sexuální výchovy. *Sexuální výchova* je obvykle chápána jako součást několika vzdělávacích předmětů, především biologie a občanské nauky. V některých školách je zaveden i předmět „Výchova ke zdravému způsobu života“ nebo „Rodinná výchova“.⁹⁷ Špeciánová chápe sexuální výchovu jako: „výchovné působení rodiny ve vztahu k sexualitě a výchovné působení na dítě, které se mu dostává ve škole. Podíl rodičů na sexuální výchově je nezbytný i v případě, že hlavní úlohu při osvětě v této oblasti přenechali škole.“⁹⁸

Obsah sexuální výchovy Špeciánová rozděluje do tří hlavních oblastí:

- *poskytnutí biologicko-hygienického poučení* – představuje základní poučení o sexualitě, sexuálním životě a chování. Cílem této oblasti je naučit děti k odpovědnějšímu přístupu k sexualitě, což znamená zabránit předčasnému těhotenství nezletilých a šíření pohlavně přenosných chorob,

⁹⁵ WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, 1. vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2000, s. 44

⁹⁶ TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 66, 67

⁹⁷ TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 67

⁹⁸ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 88

- *pojetí sexuálního vztahu* – děti se učí chápat sexuální vztah jako jednu z podob vztahů mezi lidmi, cílem je naučit děti vnímat sexualitu jako součást vztahu mezi dvěma lidmi, ve kterém je kladen důraz na kvalitu tohoto vztahu,
- *prevence před sexuálním zneužíváním* – tato oblast vychází z poznatků z praxe. Dítě, které je informované nejen dříve rozpozná záměry útočníka, ale pokud se mu dostalo efektivního výcviku, dokáže také na sexuální útok přiměřeně reagovat.⁹⁹

Učitel sexuální výchovy má k dispozici velkou škálu různých tradičních i netradičních metod. Vyprávění, výklad, beseda, metody využívání uměleckého díla, osobní příklad a metody hodnocení (pochvala a trest) jsou klasické metody. Mezi netradiční metody patří různé hry. Například hry pro umění vyjadřovat pocity, strach a odvalu, hry na umění říci ne, hry na dobré a špatné tajemství, atd.

Täubner uvádí, že cílem těchto netradičních metod je především:

- „*vybavit žáka dostatečným množstvím vědomostí a informací*, které mu budou užitečné v pochopení problematiky sexuálního zneužívání a nebezpečí, které je s tím spojeno. Vědomosti umožní orientaci v různých situacích, podílejí se na schopnosti rozhodovat se v alternativách, dovolují konfrontaci s vlastními zkušenostmi a současně korigují zkušenosti jiných dětí. Vybavují dítě intelektuální orientací v procesech biologického zrání, v normálním a nenormálním chování jiných lidí atd.,
- *vytvořit u žáka silný emocionální postoj*, který bude ovlivňovat jeho chování, názory a motivy pro oblast sexuálního chování. Postoje se koncipují především k právům dítěte, k sobě samému, ke svěřování, k tajemství, k hledání pomoci, k sexualitě, k důvěryhodné osobě atd.,
- *vytvořit škálu praktických a užitečných dovedností*, které ho budou chránit před sexuálním zneužíváním. Systém dovedností se vhodnou strategií učitele a součinnosti žáka bude seskupovat do chování, které bude chránit žáka před sexuálním zneužíváním. Praktické dovednosti a chování mají charakter projevování důvěry k důvěryhodné osobě, umění odmítnout nevhodné chování,

⁹⁹ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 88

umění NE, dovednost vyjádřit svůj pocit, hledat pomoc, pasivně i aktivně se bránit, vyžadovat mravné chování k druhému pohlaví atd.¹⁰⁰

Aby si čtenář vytvořil představu, jak tyto netradiční metody ve formě hry vypadají, vybrala jsem z Täubnera hru neznámý pán. Tato hra názorně ukazuje, jak učitel může v rámci primární prevence děti připravit na různé situace, které je mohou v běžném životě potkat.

„*Hra neznámý pán*“ (hra je vhodná pro děti od 6-12 let)

Učitel zadá dětem určitou situaci typu: Po vyučování jdeš ze školy domů. Jde kolem cizí pán a ptá se tě, jak se jmenuješ. Ty zdvořile odpovídáš a on ti řekne, že je z nemocnice, kam právě odvezli tvoji maminku. Vyzývá tě, abys nastoupil do auta, že tě k matce doveze. Co uděláš?

Děti mají za úkol vymyslet různé strategie, jak odolat výzvě pána a jak samozřejmě zjistit, jestli mluvil pravdu. Učitel pak dává další příklady: Pán tě chytil za ruku a vleče tě k autu. Co uděláš? Děti mají nápady: „kopnu ho do holeně“, „budu křičet“, „budu utíkat pryč“ atd. Následuje výcviková etapa, v níž děti prakticky procvičují své a učitelovy nápady. Násilníka hraje obvykle učitel nebo nejsilnější žák ve třídě. Je možné angažovat i rodiče. Děti se kromě toho učí zapamatovat si, jak násilník vypadal, jak byl oblečen, jak vypadalo auto, jakou mělo značku atd.¹⁰¹

V rámci primární prevence nelze opomenout úlohu *veřejnosti včetně sdělovacích prostředků*. Täubner uvádí, že: „cílevědomé působení různými médii na nejširší veřejnost má za úkol vytvářet veřejné mínění ve prospěch dětí.“¹⁰²

Závěrem této podkapitoly ještě připomenu význam *praegraduální výchovy pedagogů a lékařů* v oblasti primární prevence. Zejména profesionální příprava pedagogů představuje základní pilíř primární prevence sexuálního zneužívání dětí. Na všech vysokých školách vzdělávajících učitele by měl být do výuky zahrnut i kurz sexuální pedagogiky. Sexuální pedagogika vybaví budoucího učitele potřebnými

¹⁰⁰ TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 97, 98

¹⁰¹ TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 104, 105

¹⁰² TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 64

informacemi (z psychologie, biologie, pedagogiky), potřebnými metodami a dovednostmi. Praegradační příprava lékařů by měla mít dvě základní roviny. Rovinu odbornou, která zahrnuje zdravotnickou a psychologickou péči o zneužitě dítě. Dále rovinu pedagogicky osvětovou, která představuje umění osvětové pedagogické činnosti pro rodiče, policii, sociální pracovníky a ostatní angažovanou veřejnost.¹⁰³

5.2 Prevence sekundární

Sekundární prevencí sexuálního zneužívání dětí chápe většina autorů především jako záměrné působení na situace, podmínky či okolnosti, které nějakým způsobem zvyšují či podmiňují riziko zneužití dítěte, s cílem tyto fenomény minimalizovat nebo zcela eliminovat.¹⁰⁴

Weiss vidí podstatu sekundární prevence ve vytipování rizikových skupin obyvatelstva a rizikových životních situací, za nichž k sexuálnímu zneužívání dětí dochází. Za rizikové skupiny považuje skupiny možných pachatelů a obětí.¹⁰⁵ Co se týká rizikových situací, Täubner hovoří o situacích a okolnostech, které nějakým způsobem podmiňují riziko zneužití dítěte. V psychologické terminologii se hovoří o podmínkách endogenních (vnitřní) a exogenních (vnější). Základní endogenní podmínkou jsou osobnostní vlastnosti a charakteristiky dítěte, které se projevují v chování. Základní exogenní podmínkou je sociální prostředí, ve kterém se dítě pohybuje a situace, do kterých se v tomto prostředí dostává.¹⁰⁶

Ze shora uvedeného vyplývá základní rozdíl mezi primární a sekundární prevencí. Primární prevence je orientovaná na celou populaci dětí jako možných obětí, dále na celou populaci dospělých jako možných preventistů, ale i možných pachatelů. Zatímco sekundární prevence je již specificky a cíleně orientovaná do objektivního rizikového pole, které zahrnuje rizikové děti, rizikové dospělé, rizikové rodiny a rizikové situace.¹⁰⁷

¹⁰³ TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 66

¹⁰⁴ WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2000, s. 64

¹⁰⁵ WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2000, s. 43

¹⁰⁶ TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 67, 68

¹⁰⁷ WEISS P. a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2000, s. 64

5.3 Prevence terciární

Terciární prevencí většina autorů rozumí takové chování pedagoga, lékaře, psychologa, vychovatele, rodiče apod., ve kterém reaguje na situaci, v níž došlo k sexuálnímu zneužití dítěte. Smyslem terciární prevence je především zamezit dalšímu opakování násilí vůči dítěti, aby dítě nebylo dále poškozováno a aby poškození, které dítě utrpělo, bylo minimalizováno.¹⁰⁸

Terciární prevenci lze rozčlenit na dvě základní etapy:

- *etapa diagnostická* – ve které se provede odborná diagnóza míry poškození dítěte. Diagnózu provede specializované pracoviště na úrovni psychologické, medicínské a právní. Tato etapa je významná zejména pro rodiče a učitele, neboť právě oni bývají první, kteří zjistí, že dochází k sexuálnímu zneužívání dítěte a případ oznamují kompetentním činitelům,
- *etapa pomocná, ochranná a terapeutická* – smyslem této etapy je rozhodnutí odborného pracoviště ohledně dalšího postupu vůči dítěti. Jedná se zejména o rozhodnutí, zda dítě zůstane v rodině nebo v rodině zůstat nemůže a je nutné najít jiné optimální řešení situace. V rodině může dítě zůstat v případech, že tato je dítěti schopna poskytnout úplné bezpečí, ochranu před pachatelem a zajistit dítěti optimální podmínky pro výchovu a terapii. Je-li pachatel z blízkého okolí dítěte a není možné odstranit dítě z vlivu pachatele anebo pokud i po odstranění pachatele rodina není schopna zajistit shora uvedené podmínky, není další setrvání dítěte v rodině možné.¹⁰⁹

Největší možnost odhalit sexuální zneužívání dítěte mají zpravidla pedagogové, lékaři, rodiče a neblížíší okolí dítěte. Lékaři mohou zachytit projevy zneužívání u dítěte při lékařské prohlídce. Pedagogové, pracovníci škol a jiných školských zařízení jsou zase s dětmi nejčastěji a nejdéle v kontaktu. Změny chování a jednání mohou pedagogové pozorovat i v době mimoškolních aktivit, například na školních výletech, školách v přírodě, ozdravných pobytech atd. Každý pedagog by měl být vzdělán

¹⁰⁸ WEISS P. a kol., *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, 1.vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2000, s. 43

¹⁰⁹ TÁUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1.vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, s. 72, 73

ohledně příznaků objevujících se u dětí sexuálně zneužívaných. Tyto příznaky mohou být jak pro pedagoga, tak pro rodinu a nejbližší okolí dítěte varovným signálem a umožní jim v takové situaci zakročit co nejdříve.

Špeciánová příznaky sexuálního zneužívání dítěte popisuje takto: „dítě mívá nepřítomný pohled, nešťastný výraz, smutnou náladu, stahuje se do sebe, přestává jíst, může se začít znovu pomočovat. Sexuálně zneužitě dítě může opakovat, že je špatné, zkažené a může naznačovat, že zná určité tajemství. Chování dítěte se vyznačuje lhaním a vykazuje náhlé a obtížně vysvětlitelné změny. Dítě se začíná bát určitých osob. Po psychické stránce trpí těžkými depresemi, nejsou ojedinělé pokusy o sebevraždu. Obdobně jako u fyzického a psychického týrání soustavně utíká z domova a vymýšlí si mnoho výmluv, aby nemuselo jít ze školy rovnou domů nebo na jiné místo, kde ke zneužívání dochází.“¹¹⁰

Jak postupovat při zjištění případu sexuálního zneužívání jsem již popisovala v podkapitole 4.2. V následující podkapitole tuto problematiku ještě doplňuji o stručný popis postupu sociálního pedagoga při zjištění případu sexuálního zneužívání dítěte v oblasti terciární prevence.

5.4 Souvislost prevence sexuálního zneužívání se sociální pedagogikou

Záměrně jsem zařadila souvislost sociální pedagogiky s problematikou sexuálních deliktů páchaných na dětech do oblasti prevence. Myslím si, že v oblasti prevence má sociální pedagog největší možnost uplatnit své dovednosti, schopnosti a vzdělání.

Sociální pedagogika se zaměřuje na celou populaci a to ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti. Také se soustřeďuje na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti. Aby společnost mohla žít optimálním způsobem života, je nutné provádět činnosti, které budou předcházet vzniku a rozvoji negativních jevů ve společnosti a negativnímu sociálně deviantnímu chování jedince.

¹¹⁰ ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, s. 86

Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že prevence je významnou oblastí sociální pedagogiky.¹¹¹

Dle mého názoru má sociální pedagog nejširší pole působnosti v rámci oblasti primární prevence. Těžiště primární prevence spočívá v ovlivňování výchovy, ve vzdělávání, volnočasových aktivitách, v poradenství, v práci s hodnotami dětí a mládeže. Sociální pedagog může působit mimo jiné i v resortu školství, mládeže a tělovýchovy. V této oblasti může sociální pedagog vykonávat svoji činnosti například ve školních klubech, družinách, domovech mládeže. Dá se také v dětských domovech nebo ve střediscích volného času. Může působit v institucích výchovného poradenství, také jako výchovný poradce ve školách. V systémech preventivní výchovné péče může sociální pedagog zastávat práci koordinátora prevence nebo metodika prevence. Uplatnit se může také v krizových centrech nebo ve střediscích pro mládež.¹¹²

Tady všude má sociální pedagog možnost výchovně působit na děti prostřednictvím různých preventivních programů. V rámci těchto programů lze zařadit i problematiku sexuálního zneužívání dětí. Forma preventivního programu bude zřejmě záviset na stáří dětí, kterým je určen. U starších dětí se mi jeví vhodná například forma besedy, vyprávění, osobního příkladu. U malých dětí by dle mého názoru byla nejpřínosnější forma hry.

V rámci sekundární prevence je uplatnění sociálního pedagoga také možné. Při své práci ve shora uvedených institucích může vytipovávat rizikové skupiny dětí nebo rizikové rodiny.

Pokud sociální pedagog při výkonu svého povolání zjistí, že některé z dětí bylo sexuálně zneužito, bude zapojen i do oblasti terciární prevence. Zejména je zapotřebí, aby sociální pedagog okamžitě zamezil dalšímu opakování sexuálního násilí vůči dítěti. Vhodné je požádat o spolupráci dětského psychologa. S ním je poté možné dohodnout strategii a pomoc, kterou bude sociální pedagog dítěti poskytovat. Sociální pedagog tedy může být také osobou, která bude kontaktovat policii pro podezření ze spáchání sexuálního deliktu na dítěti. Ze statistik vyplývá,

¹¹¹ KRAUS B., SÝKORA P., *Sociální pedagogika I.*, Institut mezioborových studií Brno, Brno 2009, s. 56

¹¹² KRAUS B., *Základy sociální pedagogiky*, 1. vyd., Praha: Portál 2008, s. 205

že pedagogové jsou po zdravotnických zařízeních druhými nejčastějšími iniciátory ohlášení.

5.5 Shrnutí

Preventivní dění členíme do tří oblastí. V oblasti primární prevence jde především o snížení pravděpodobnosti výskytu negativního jevu. Zaměření primární prevence se pak rozlišuje podle cílových skupin. V primární prevenci má prvořadý vliv rodina, dále pak škola. Rodina se nejvíce podílí na výchově dítěte, včetně té sexuální. Škola poté v sexuální výchově doplní potřebné informace. Učitel má možnost sestavit pro děti různé preventivní programy zaměřené na problematiku sexuálního zneužívání. Nenásilnou formou tak může dětem vštěpovat, jak rozpoznat hrozcí nebezpečí a jak se v rizikové situaci zachovat, aby se nestaly obětí sexuálního deliktu. Důležitá je i funkce veřejnosti, včetně sdělovacích prostředků. Také vysoké školy by měly budoucí učitele a lékaře naučit zachytit projevy zneužívání dítěte.

Prevence sekundární se již cíleně zaměřuje na rizikové osoby, rodiny a situace, ve kterých je větší pravděpodobnost výskytu negativního jevu. V rámci terciární prevence je nutné přesně vědět, jak postupovat při setkání s případem sexuálního zneužívání dítěte.

Oblast prevence má úzkou spojitost s oborem sociální pedagogika, neboť je její významnou součástí. Sociální pedagog může vykonávat své povolání mimo jiné ve školských zařízeních a jiných institucích či organizacích pracujících s dětmi. Má tedy jedinečnou možnost aktivně se zapojit, a to ve všech třech oblastech preventivního dění.

6. Případová studie

Se svolením předsedy Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou jsem vybrala případ rodiny, kde po sexuálním zneužívání dcery otcem došlo s odstupem času ještě k dalšímu sexuálnímu zneužití, a to vnučky dědečkem. Tato případová studie má za cíl názorně čtenářům ukázat některé teoretické poznatky a také je přimět k zamyšlení, kam až může vést mlčení oběti. Při zpracování případové studie jsem zvolila metodu studia dokumentů a to již výše zmíněného trestního spisu. Jména osob jsou z pochopitelných důvodů pozměněny.

6.1 Případ pohlavního zneužití dcery Lucie a vnučky Marty

V přesně nezjištěné době nejméně od r. 1993 do konce roku 1994, v místě svého trvalého bydliště pachatel Jan opakovaně pohlavně zneužíval a vydíral svoji vlastní dceru, tehdy třináctiletou Lucii, tím způsobem, že ji i přes její slovní a fyzický odpor svlékal, nalehával na ni, osahával ji na obnaženém přirození a zasouval do něj prsty. Dále ji nutil, aby mu sahala na jeho ztopořené přirození. Toto jednání se opakovalo nejméně jednou týdně. Jan při tom v několika případech dceři vyhrožoval, že jestli to někomu řekne, bude zle.

Následně pak v přesně nezjištěné době v říjnu 2005 v dětském pokoji v bydlišti Lucie, kde byl na návštěvě, pohlavně zneužil svoji vnučku, tehdy pětiletou Martu, a to tím způsobem, že jí nejméně v jednom případě osahával přirození.

Takto je popsán skutek pachatele ve výroku rozsudku soudu. Já se ale zaměřím i na hlubší okolnosti případu. Dcera Lucie ve své výpovědi uvedla, že ji otec začal zneužívat v jejích 13 letech. Vše probíhalo obvykle v době, když se vrátila ze školy a převlékala se. Matka nebyla doma. Otec přišel k ní do pokoje, zpravidla byl opilý. Začal ji osahávat, sahat pod kalhotky na přirození a zasouvat do něj prsty. Někdy dával její ruku na své přirození nebo na ni nalehával. Snažila se mu bránit, ale byl silnější. Otec jí říkal, že co je doma, se ven nevynáší, aby byla hodná a jestli to někomu řekne, bude zle. Matce nic neřekla. Měla strach, že by jí otec ublížil, kdyby vyradila jejich společné tajemství. V patnácti letech nastoupila na učiliště, našla si přítele a domů téměř

nechodila. Dokázala už otce odmítnout. Otec se choval, jakoby se nic nestalo. Matce se pak svěřila v 18 letech. Ta ji však odbyla s tím, že ona to nemůže řešit, že je to mezi ní a otcem. Z pohlavního zneužívání měla psychické problémy. Například se vůbec nedokázala soustředit na učení, hrozilo jí propadnutí. Prožité události ji také ovlivňovaly dál v životě. S muži sice byla schopna navázat kontakt, ale když mělo dojít k pohlavnímu styku, stáhla se. Před ukončením učiliště odešla kvůli otci z domova k babičce. V 18 letech otěhotněla a odstěhovala se k partnerovi. Ze vztahu se narodila dcera Marta. V tomto vztahu ale nebyla spokojená, našla si proto podnájem a odstěhovala se. Když byla sama, našla si současného manžela. Nyní uvádí, že je v manželství celkem spokojená.

V říjnu roku 2005 se dcera Lucie vdávala. Brala si svého tehdejšího přítele. Na svatbu byl pozván i její otec, který u nich zůstal nějakou dobu na návštěvě. Několik dnů po jeho odjezdu jí její dcera, tehdy pětiletá Marta, sdělila, že je ráda, že je děda Jan pryč, že jí sahal tam, kde čůrá. Dcera Lucie sama otce nikdy neviděla, že Martu osahával, ale vylučuje, že by si to malá vymyslela. Marta se také zmínila, že děda za ní v noci přišel. Nato pak dcera Lucie při převlékání pyžama zjistila, že Martino pyžamo páchne. Pach bezpečně poznala, jednalo se o pach zpoceného, nemytého člověka, pach jejího otce. Po odjezdu otce se Marta začala v noci budit, byla vyděšená a pomočovala se. Na dotazy ohledně dědy neřekla nic, jen plakala. Chovala se nepřírozeně, když šla spát, tak si mezi nožky dávala plyšáka a chtěla takto usínat. Otec pak přijel na návštěvu ještě jednou, ale to již Marta spala v ložnici s matkou a jejím manželem. Dcera Lucie hlídala, aby Marta nebyla se svým dědečkem osamotě. Když si Jan chtěl se svojí vnučkou hrát, odtahovala se od něj. Dcera Lucie na to otci sdělila, aby již na návštěvu nejezdil.

V rámci trestního řízení byla dcera Lucie vyšetřena psychologkou. Ta u ní zjistila některé charakteristické příznaky zneužívaných osob jako například pocity úzkosti, sklony k sebeobviňování, snížené sebehodnocení. V testovém vyšetření se objevily známky prožitého psychotraumat. Psycholožka dále vyšetřovala i nezletilou Martu. Při tomto vyšetření Marta jednoznačně neřekla, co myslela tím, když uvedla, že jí „děda zlobil“. Neodpovídala ani na otázky směřující ke zjištění, zda nebyla zneužívána, nepředvedla ani na panence, kde se jí Jan dotýkal. Při testovém vyšetření ale psychologka zjistila, že v prožívání Marty přetrvává úzkostnost spojená se sexuální

tématikou. To, že při vyšetření neodpovídala na otázky týkající se možného zneužívání, psychologka zhodnotila jako obranný mechanismus vyhnutí se stresujícímu tématu, protože jinak Marta neměla problém s navázáním kontaktu a komunikace. Marta byla také vyšetřena na gynekologii v přítomnosti své matky. Nebyly shledány žádné známky poranění, krvácení, jiných oděrek či jizev.

Janovi bylo v době vyšetřování 55 let. Při výslechu uvedl, že nic z toho co je mu kladeno za vinu není pravda. Dceru Lucii nikdy nezneužil a taktéž co se týká vnučky Marty, vinu popíral. Jan tvrdil, že jeho dcera lže. V rámci trestního řízení bylo provedeno sexuologické vyšetření Jana. To bylo zaměřeno na zjištění pedofilních sklonů v sexualitě posuzovaného. Zjistilo se, že Jan netrpí žádnou duševní poruchou. Znalec nakonec dospěl k názoru, že se u Jana jedná o pedofilní a hebefilní jednání incestního charakteru vyplývající z nekvalitní struktury jeho osobnosti, narušených vztahů uvnitř nukleární rodiny i vlivu alkoholu.

Další zajímavostí tohoto případu je, že k jeho vyšetřování došlo až na popud logopedky, ke které Lucie s dcerou Martou pravidelně docházely. Logopedka Martě při nacvičování hlásek opravila chybu a ta na to reagovala nezvyklým způsobem, rozplakala se. Logopedka se ihned zajímala, co zapříčinilo změnu jejího chování. Lucie jí tedy řekla o svém podezření na otce. Logopedka jim doporučila návštěvu pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP). Zde byla nejprve provedena osobní, rodinná anamnéza, poté byl proveden rozhovor s matkou. Při vyšetření v PPP byla přítomna i dětská psychologka. Kontakt s Martou byl navázán bezprostředně. Marta byla sdílná, otevřená, dobře spolupracovala. Z projektivní kresby byl patrný konflikt, úzkost, nejistota. Závěrem vyšetření v PPP byla tato doporučení matce. Přerušit jakýkoli kontakt Marty s dědečkem Janem. Nedovolit setkání do přešetření situace. Nutné je také oznámení podezření ze zneužití policii. Nato bylo dohodnuto setkání s Policií ČR.

Případ nakonec dopadl tak, že Jan byl v roce 2007 odsouzen za trestný čin pohlavního zneužívání dle § 242 odst. 1 trestního zákona. Byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu na zkušební dobu v trvání tří let. Pro trestné činy pohlavního zneužívání dle § 242 odst. 1, 2 a vydírání dle § 235 odst. 1 trestního zákona dcery Lucie bylo trestní stíhání zastaveno, neboť bylo již promlčeno.

Případ sexuálního zneužití Lucie a Marty názorně ukazuje řadu teoretických poznatků, kterými jsem zabývala v předchozích kapitolách. Pachatel se dopustil sexuálně motivované trestné činnosti, konkrétně trestného činu pohlavního zneužívání (dnes pohlavního zneužití), který je v tomto případě spojen ještě s trestným činem vydírání. Jan patří do statisticky nejčastější skupiny pachatelů, tedy do rodiny oběti. Netrpí sice žádnou duševní poruchou, ale znalec dospěl k závěru, že se u něj jedná o pedofilní a hebefilní jednání incestního charakteru. V tomto případě se v trestním řízení neprováděl výslech nezletilé Marty. Soud vycházel z vyšetření Marty u dětské psychologičky. Při psychologickém vyšetření byly popsány následky zneužívání u Lucie, následně pak také u Marty. Lucie sama ve své výpovědi uvedla, že ji prožité události ovlivňovaly v jejím dalším životě, zejména co se týkalo navazování partnerských vztahů. Krizovou intervencí v tomto případě provedla PPP. Případ názorně ukazuje činnost logopedky a PPP v rámci terciární prevence, tedy postupu při zjištění případu sexuálního zneužívání.

Na tomto případě si také můžeme uvědomit, kam až může vést mlčení oběti. Lucie ve svých 13 letech o zneužívání nikomu neřekla, bála se. Ale ani poté co se osamostatnila a začala žít svůj život, případ sexuálního zneužívání neohlásila. Mohl k tomu přispět i odmítavý a laxní postoj její vlastní matky. Teprve až po letech nastala situace, kdy otec osahával i její nezletilou dceru. Lucie ve výpovědi uvedla, že ji nikdy nenapadlo, že by otec mohl Martu také zneužívat. Ale stalo se. Otázkou zůstává, zda se zneužití Marty nedalo zabránit.

Důležitou roli v případě hraje logopedka, která si jako správná profesionálka všimla změny v chování dítěte. Následně se pak zajímala, čím je tato změna způsobena. Jakmile se Lucie svěřila se svým podezřením, logopedka i pracovníci PPP provedli správně krizovou intervencí. Závěrem bych chtěla podotknout, že výsledek mlčení Lucie je i ten, že Jan byl v tomto trestním řízení odsouzen pouze za pohlavní zneužití Marty. Za to mu byl uložen pouze podmíněný trest. Za zneužívání Lucie již být odsouzen nemohl z důvodu velkého časového odstupu od spáchání do oznámení činu, který měl za následek promlčení trestního stíhání. Jednání, kterého se pachatel dopustil při zneužívání Lucie bylo daleko závažnější. Trvalo delší dobu, bylo pravidelné a intenzivní. Kdežto u Marty se jednalo „pouze“ o jeden dílčí útok. Pokud by zneužívání Lucie nebylo promlčeno, potrestání Jana by bylo zajisté mnohem přísnější.

7. Řízený rozhovor s pracovnící PČR, SKPV

Žďár nad Sázavou

Jelikož v předchozím případě nebyl prováděn výslech dítěte mladšího 15 let, doplním chybějící informace z problematiky výslechů řízeným rozhovorem s pracovnící Policie ČR, SKPV Žďár nad Sázavou, por. Mgr. Gabrielou Filipovou. Ta se specializuje na sexuálně motivovanou trestnou činnost páchanou na dětech a provádí výslechy dětí. Řízený rozhovor jsem provedla dne 19. 2. 2010. Cílem interview s paní Filipovou je zjistit praktické informace z oblasti výslechů dětí mladších 15 let na okrese Žďár nad Sázavou. Zaměřím se zejména na využívání prostředků vedoucích k minimalizaci sekundární viktimizace dětských obětí. Pro paní Filipovou jsem si připravila 10 následujících otázek, za kterými hned uvedu její odpovědi.

1/ Koho PČR, SKPV Žďár nad Sázavou nejčastěji volí jako příbranou osobu ve smyslu § 102 odst. 1 trestního řádu?

„Záleží na konkrétním případě. Pokud výslech provádíme ve škole, tak je to výchovný poradce. Nebo se zajistí pedagog, o kterém víme, že se mu dítě svěřuje a že v něho má důvěru. Jsou případy, kdy není vhodné podání vysvětlení dítěte mladšího 15 let provádět ve školním prostředí, volí se „neutrální půda“. Tou může být například kancelář pracovnice oddělení sociálně právní ochrany dětí při městském úřadu, kdy tato pracovnice je osobou přítomnou při výslechu. Přicházející možnou variantou je i zákonný zástupce - rodič, opět tu záleží na zvážení toho konkrétního případu, vzhledem ke všem okolnostem a informacím, které si o rodině zjistíme. Využíváme i pracovníků pedagogicko-psychologické poradny, konkrétně etopedky. V určitých případech i klinického psychologa, který je přítomen u výslechu dítěte a poté jako odborný pracovník podá PČR pro účely trestního řízení zprávu o psychickém stavu nezletilého. Na základě vlastního pozorování uvede názor na chování dítěte při výslechu (spontánnost, ustrašenost, naučené chování). V případech závažnějších nebo těžko „rozlousknutelných“ se opatřením podle § 105 trestního řádu přibírá znalec (psycholog, pedopsychiatr).“

2/ Používáte při výslechu dítěte mladšího 15 let demonstrační pomůcky panenky „Jáju a Páju“ nebo nějaké jiné demonstrační pomůcky? Jak hodnotíte praktickou využitelnost těchto pomůcek?

„Demonstrační pomůcky - loutky JÁJA a PÁJA využíváme zejména v případech, kdy výpověď podává osoba, která není schopna popsat skutkový děj deliktu. Ať už pro nízký věk, mentální postižení, pro obtížnost popsání takového skutkového děje. Jsou to případy kdy nejasné slovní označení poškozenou osobou, ostych či neznalost brání podat jasné vysvětlení nebo jde o osobu jinak zdravotně postiženou či indisponovanou. Úkon za využití loutek může být prováděn s poškozeným, svědkem i pachatelem. V praxi, při vyšetřování případů se mi loutky několikrát osvědčily. Jiné demonstrační pomůcky nejsou pro úkony v trestním řízení přímo uváděny, ale během mé praxe jsem několikrát improvizovala a použila věci, které se týkaly šetření toho konkrétního případu.

3/ Má policie na žďárském okrese k dispozici speciální výslechovou místnost?

„Na Územním odboru PČR Žďár nad Sázavou specializovaná výslechová místnost toho času není, o jejím zřízení se jedná.“

4/ Kde tedy v současné době žďárská policie provádí výslechy dětí mladších 15 let?

„V současné době je vyšetřování závažné kriminality páchané na dětech prováděno na územním odboru služby kriminální policie a vyšetřování v běžně zařízené kanceláři, ve které je namontováno jednostranně polopropustné okno, tzv. francouzské. To je využíváno také například při poznávacím řízení – při rekognicích. Dále při postupu vyšetřování dle § 164 trestního řádu, kdy se provádí výslech svědka jako neodkladný a neopakovatelný úkon nebo výslech osoby mladší patnácti let. Je možno probíhající výslech monitorovat z vedlejší kanceláře.

5/ Kde lze nejbližše najít speciální výslechovou místnost?

„Nejbližše je tato místnost zřízena v rámci kraje Vysočina na Krajském ředitelství policie kraje Vysočina v Jihlavě. Nevím ale, zda je již vybavena. Své prostory má každopádně již určené.“

6/ *Myslíte si, že je policie obecně, myslím tím po celé České republice, dostatečně vybavena speciálními výslechovými místnostmi a demonstračními pomůckami?*

„Přesně nevím, od kterého roku, myslím, že asi od roku 2007, dětské výslechové místnosti daným programem na jejich zřizování nově vznikaly nebo byly inovovány. Jejich přesný počet neznám, ale jsou jich nejméně dvě desítky, a to jak na krajských ředitelstvích PČR tak i na mnoha územních odborech. Například v Brně je také zřízena v prostorách jednoho dětského domova. Pouze z přenesených informací je mi známo, že by se mělo jednat o dvě místnosti, jedna z nich by plnila funkci výslechovou (pracovní) a ta druhá technickou (monitorovací). Vybavení pracovní místnosti by mělo být „domácího“ typu. To znamená zařízeno dětským nábytkem, měly by ji zdobit květiny, poličky, knihy, hračky, Co se týká „loutek“, tak tyto by měli mít všichni specialisté určení na problematice mládeže a vyšetřující mravností delikty.“

7/ *Jak při výslechu řešíte situaci, kdy má obhájce nebo státní zástupce na dítě nějakou otázku? Jakým způsobem se dostane k Vám jako k vyslychajícím?*

„Jak se již předtím zmínila, přes tzv. francouzské okno mají ostatní přítomní možnost sledovat vyslychanou osobu. Její nonverbální projevy, hlasový projev je přenášen přes reproduktory, které jsou v místnosti. V případě, že někdo další chce vyslychané osobě položit otázku, možnost, které se nabízí, jsou buď přes telefon, počítač, nebo v době přerušení výslechu.“

8/ *Kolik je na žďárském okrese pracovníků policie proškolených a specializovaných na problematiku výslechu dětí mladších 15 let? A jakým způsobem jsou tyto pracovníci proškolení?*

„Přesný počet nevím. Podle zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže musí mít policisté zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží (§ 3 odst. 8 zák. č. 218/2003 Sb.). Tuto průpravu získávají proškolením za základů občanského a rodinného práva, speciální pedagogiky a psychologie, čímž splní podmínky odborné způsobilosti stanovené zákonem č. 218/2003 Sb. Uvedené proškolení zajišťuje Policejní prezidium - Úřad služby kriminální policie a vyšetřování.“

9/ Myslíte si, že je toto proškolení dostatečné?

„Sama za sebe si myslím, že ne. Osobně hodně čerpám ze znalostí a vědomostí, které jsem nabyla na vysoké škole. Rovněž několikrát do roka probíhají instrukčně metodická zaměstnání, kde se setkávám se svými kolegy, kteří pracují na stejné problematice. To je příležitost, kdy s nimi mohu konzultovat, srovnávat a nabývat dalších znalostí.“

10/ A nakonec otázka na Váš názor. Máte s ohledem na své profesní zkušenosti nějaké návrhy či nápady na zlepšení v této oblasti?

„Na SKPV-OOK, konkrétně na problematice kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, pracuji sedmým rokem. Nemyslím si, že je potřeba něco měnit, alespoň ne nic zásadního. Podle mě je při práci s dětmi významné to, jaký člověk s nimi pracuje, jaká je osobnost, protože každý výslech je o zejména lidech, kteří ho provádějí.“

Cílem řízeného rozhovoru s pracovnící PČR, SKPV Žďár nad Sázavou bylo zjistit praktické informace z oblasti výsledků dětí mladších 15 let na okrese Žďár nad Sázavou. V rozhovoru jsem se zaměřila zejména na aspekty mající za úkol minimalizovat sekundární viktimizaci dětské oběti. Zjistila jsem následující poznatky. Žďárská policie jako příbranou osobu dle § 102 odst. 1 trestního řádu vybírá zpravidla toho, kdo je pro konkrétní výslech nejvhodnější a také nejdostupnější v daném místě a situaci. Profese obvykle přibíraných osob se v podstatě shodují s tím, co jsem uvedla ve 3. kapitole.

Co se týká demonstračních pomůcek, paní Filipová uvedla, že se jí v praxi využití těchto pomůcek několikrát osvědčilo. To potvrzuje fakt, že jejich existence a využití v policejní praxi má rozhodně smysl. Dále jsem se zajímala, jak je na tom žďárská policie se speciální výslechovou místností, která významnou měrou snižuje traumatizaci dítěte u výslechu. Bohužel jsem v rozhovoru zjistila, že na našem okrese doposud ještě žádná speciální výslechová místnost zřízena nebyla. Pozitivní je, že se o jejím zřízení v současné době jedná. Náhradní varianta výslechu v místnosti s tzv. „francouzským oknem“ je dle mého názoru prozatím dostačující. Nejbližší speciální výslechová místnost se nachází až v Jihlavě. To, jak paní Filipová popsala vybavení této místnosti, přesně odpovídá zjištěným teoretickým poznatkům.

Z rozhovoru dále vyplývá, že na území celé České republiky je asi kolem 20 speciálních výslechových místností. Každý specialista na problematiku dětí a mládeže by měl mít k dispozici demonstrační pomůcky. To jsou z pohledu předcházení sekundární viktimizaci oběti pozitivní informace. Stejně jako zjištění, jakým způsobem se k vyslychajícím dostávají otázky na dítě od ostatních osob, které ze zákona musí být u výslechu přítomny. Dítě není traumatizováno větším množstvím osob přihlížejících výslechu, což se zajisté odrazí i na kvalitě výpovědi dítěte.

Na policistu pracujícího s dětmi jsou kladeny daleko vyšší nároky. A to i z hlediska jeho vzdělání a proškolení. Zajímalo mě tedy, jak jsou na tom policisté na našem okrese. Paní Filipová vymezila, jakým způsobem policista splní podmínky odborné způsobilosti k získání specializace. Zároveň ale uvedla, že dle jejího názoru není proškolení pracovníků dostatečné a ona sama nejvíce informací získává při konzultacích s kolegy z jiných oddělení. Kromě nedostatečného proškolení, by ale jinak paní Filipová na praxi v této oblasti nic zásadního neměnila. Z provedeného řízeného rozhovoru jsem tedy vyvodila následující závěr: *Žďárská policie důsledně využívá všech zákonných i jiných prostředků k minimalizaci sekundární viktimizace dětských obětí sexuálně motivované trestné činnosti.*

Závěr

V závěru práce se pokusím stručně shrnout získané poznatky o sexuálních deliktech páchaných na dětech a také zhodnotit, do jaké míry byly naplněny cíle práce.

Po nastudování odborné literatury a analýze získaných dat jsem zjistila následující poznatky. Pojem sexuálního zneužívání je v literatuře definován různě. Mezinárodně je označován jako syndrom CSA (Child Sexual Abuse). Za jednu z jeho nejzávažnějších forem je považováno komerční sexuální zneužívání, označované jako syndrom CSEC (Commercial Sexual Exploitation of Children). Sexuálně motivovaná trestná činnost je po rekodifikaci trestního práva hmotného soustředěna zejména do hlavy III. trestního zákoníku, kterou zákonodárce nazval trestné činy proto lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Pro přehlednost jsem tyto trestné činy rozdělila podle jejich charakteru do čtyř hlavních skupin: dětská prostituce, dětská pornografie, obchodování s dětmi a sexuální násilí na dětech. Z trestů, které lze za tyto trestné činy uložit, je patrné, že lidská důstojnost v sexuální oblasti je významným zájmem chráněným trestním zákoníkem. K zamyšlení stojí fakt, že pachatelé této trestné činnosti ve většině případů pochází z nejbližšího okolí dítěte. Bývá to zpravidla osoba, kterou dítě zná a důvěřuje jí. Čím bližší vztah je mezi pachatelem a obětí, tím hlubší trauma po činu zůstává.

Při vyšetřování intimních deliktů může necitlivým a neprofesionálním přístupem vyslychajícího dojít k sekundární viktimizaci oběti. Zákon se snaží druhotnému zraňování zamezit úpravou obsaženou v ustanovení § 102 trestního řádu. Také prostředí, ve kterém se výslech provádí, hraje významnou roli. V České republice je v současné době k dispozici přes 20 speciálních výslechových místností a další se budují. Každý policista specializovaný na tuto problematiku má také k dispozici demonstrační loutky, které mohou podstatně usnadnit průběh výslechu.

V řízeném rozhovoru jsem zjišťovala, do jaké míry využívá policie na okrese Žďár nad Sázavou prostředků vedoucích k předcházení či minimalizování sekundární viktimizace obětí. Získané informace jsou pozitivní. Sice na zdejším okrese není k dispozici speciální výslechová místnost, ale prozatím je využívána taktéž vyhovující místnost s tzv. francouzským oknem, které je jednostranně propustné. O zřízení speciální výslechové místnosti se v současné době jedná. Nejbližší je ale až v Jihlavě.

Rozhovorem byla také potvrzena výborná praktická využitelnost demonstračních pomůcek – loutek Jája a Pája.

Při zpracování problematiky následné péče o dítě jsem se dozvěděla, jak by měl správně vypadat postup kompetentních orgánů po zjištění případu sexuálního zneužití dítěte. Druhou a třetí fází následné péče také doplňuje psychoterapie, která má za úkol poskytnout pomoc oběti při vyrovnávání se s traumatem.

Preventivní dění v oblasti sexuálního zneužívání jsem vymezila ve třech oblastech. V primární prevenci má hlavní význam správná sexuální výchova dítěte v rodině a ve škole. Škola pak sexuální výchovu doplňuje preventivními programy zaměřenými na sexuální zneužívání. Také vysoké školy mohou přispět svým dílem pomoci, pokud do učebních plánů zařadí předmět sexuální pedagogiky. Ten by měl připravit budoucí pedagogy a lékaře tak, aby byli v budoucnu ve své praxi schopni rozpoznat příznaky sexuálního zneužívání a uměli na tuto situaci adekvátně zareagovat. Dle mého názoru by se v oblasti primární prevence měla více zapojovat média. A to nejen působit na povědomí veřejnosti v této oblasti, ale také například zařadit pořady, ve kterých by děti byly adekvátní formou informovány o této problematice. V sekundární prevenci je už práce odborníků zaměřena na rizikové osoby a situace, u kterých je z nějakého důvodu větší pravděpodobnost výskytu tohoto sociálně patologického jevu. Terciární prevence se věnuje způsobu, jak zareagovat při setkání s konkrétním případem sexuálního zneužití. V oblasti prevence jsem také zjistila souvislost se sociální pedagogikou, neboť prevence je její významnou součástí. Vyvodila jsem závěr, že se sociální pedagog může aktivně zapojit do kterékoli oblasti preventivního dění. Dle mého názoru bude jeho činnost nejpřínosnější v oblasti primární prevence při tvorbě preventivních programů.

Cílem bakalářské práce bylo popsat a přiblížit problematiku sexuálních deliktů páchaných na dětech. Seznámit čtenáře s její trestněprávní úpravou jak hmotnou, tak procesní. Dále vymezit aspekty vedoucí ke snížení sekundární viktimizace dětské oběti v průběhu vyšetřování a popsat problematiku následné péče o dítě. Dalším cílem bylo najít v této problematice oblast, ve které by se mohl sociální pedagog efektivně uplatnit.

Případová studie pak měla čtenářům názorně ukázat některé teoretické poznatky a přimět je k zamyšlení, kam až může vést mlčení oběti. Řízený rozhovor s pracovníci policie měl za cíl zjistit praktické informace z problematiky výslechů dětí mladších 15 let se zaměřením na využití prostředků vedoucích ke snížení sekundární viktimizace dětských obětí.

Dle mého názoru byly předem stanovené cíle práce naplněny. Podrobně jsem se zabývala trestněprávní úpravou problematiky, vymezila jsem hlavní aspekty mající za úkol snížení sekundární viktimizace dětské oběti. Ať už je to způsob vedení výslechu, prostředí, ve kterém výslech probíhá nebo využívání demonstračních pomůcek. Čtenáře jsem také seznámila s následnou péčí o sexuálně zneužitě dítě. Nakonec jsem našla v problematice sexuálních deliktů páchaných na dětech i oblast, ve které bych jako sociální pedagog mohla být prospěšná. Je to oblast prevence, která má v této problematice velice důležitý význam. Společnost má značný zájem na předcházení sociálně patologickým jevům, jakým jsou sexuální delikty páchané na dětech bezesporu jsou. Jako budoucí sociální pedagog budu mít možnost přiložit ruku k dílu a pomoci. Mohla bych děti informovat o možném nebezpečí a připravit je na rizikovou situaci tak, aby se nestaly obětí sexuálního deliktu. Z výpovědí pachatelů této trestné činnosti bylo totiž zjištěno, že informovanost dětí působí proti záměrům pachatele na prvním místě.

Předkládanou bakalářskou prací jsem se snažila čtenářům umožnit hlouběji proniknout do problematiky sexuálních deliktů páchaných na dětech a připomenout vysokou nebezpečnost této trestné činnosti. Byla bych ráda, kdyby moje práce čtenáře vedla k zamyšlení nad tím, jak každý z nás může přispět ke snížení počtu dětských obětí. Pro začátek by stačilo třeba jen nebýt lhostejný a pozorně si všímat co se děje ve Vašem okolí.

Resumé

Cílem bakalářské práce je přiblížit problematiku sexuálních deliktů páchaných na dětech, její trestněprávní úpravu hmotnou i procesní. Dále vymezit aspekty vedoucí ke snížení sekundární viktimizace oběti v průběhu vyšetřování a popsat průběh následné péče o dítě. Jelikož studuji obor sociální pedagogika je také cílem mé práce zjistit, jak se může sociální pedagog v této oblasti efektivně uplatnit.

V první kapitole nejprve vymezují základní pojmy problematiky. Jednotlivé trestné činy pak rozdělují podle jejich charakteru do čtyř základních oblastí: dětská prostituce, dětská pornografie, obchodování s dětmi a sexuální násilí na dětech.

V druhé kapitole se věnují pachatelům této trestné činnosti. Rozdělují je na jednotlivé skupiny a přidávám jejich stručnou charakteristiku.

Ve třetí kapitole věnuji značný prostor problematice výsledků dětských obětí trestného činu. Zaměřuji se na ustanovení trestního řádu, které chrání děti před druhotným zraňováním. Uvádím z praxe vzešlá pravidla výslechu dítěte. Dále popisují speciální výslechové místnosti a využívání demonstračních loutek Jáji a Páji v policejní praxi.

Ve čtvrté kapitole popisují tři základní fáze následné péče o dítě. Připomínám také krátkodobé a dlouhodobé následky sexuálního zneužití dítěte.

V páté kapitole se věnují problematice prevence sexuálního zneužívání, ve které vidím největší souvislost se sociální pedagogikou. Zabývám se také možnostmi působení sociálního pedagoga v rámci jednotlivých oblastí preventivního dění.

V šesté a sedmé kapitole doplňují teoretické poznatky případovou studií z trestního spisu a řízeným rozhovorem s pracovníci policie.

V závěru stručně shrnuji získané poznatky k této problematice a hodnotím, do jaké míry byly naplněny cíle práce.

Anotace

Sklenářová Klára. Sexuální delikty páchané na dětech. Bakalářská práce. Brno 2010, Stran 66.

Práce se zabývá problematikou sexuálně motivované trestné činnosti páchané na dětech. Popisuje její hmotnou a procesní trestněprávní úpravu. Vymezuje pachatele této trestné činnosti. Pozornost je věnována zejména výslechům dětských obětí. Klade důraz na využití prostředků vedoucích ke snížení sekundární viktimizace obětí. Dále popisuje průběh následné péče o sexuálně zneužitě dítě. Nakonec se zabývá možnostmi působení sociálního pedagoga v této problematice a to v oblasti prevence.

Klíčová slova: Sexuální delikt, pachatel, děti, výslechy, oběť, prevence.

Annotation

Sklenářová Klára. Sexual delicts committed on children. Theses. Brno 2010, 66 pages.

Theses is occupied with sexual motivated delicts committed on children. It describes its' law adaptation – material and procesional. It defines culprit of this crime. The hearings of children victims are attentioned. Theses emphasizes exploitation of legal means leading to reduction of victims' secondary hurting. Then theses describes process of the next care about sexual abused child. Finally it deals with opportunities of social pedagogues' activities in this issue – in sphere of prevention.

Keywords: Sexual delict, culprit, children, hearings, victim, prevention.

Seznam použité literatury

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
3. BARTOŠKOVÁ M., *Sexuální zneužívání dětí z pohledu sociálně-právní ochrany dětí*. Bakalářská práce. Brno. IMS, 2008, 39 s.
4. BREBERA A., *Kriminalita páchaná dětmi a na dětech*. Bakalářská práce. Brno. IMS, 2009, 58 s.
5. ČÍRTKOVÁ L., VITOUŠOVÁ P. a kol., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, 191 s., ISBN 978-80-247-2014-2
6. HAJDOVÁ J. *Právo, sexuální delikt a jeho pachatel (aktuální právní a psychologické otázky)*. Diplomová práce. Brno, MU, 2007, 74 s.
7. JELÍNEK J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1.vyd. Praha: Leges, 2009, 1203 s., ISBN 978-80-87212-22-6
8. KOVÁŘ P., *Sexuální agrese*, 1. vyd., Praha: Jessenius – Maxdorf, 2008, 292 s., ISBN 978-80-7345-161-5
9. KRAUS B., *Základy sociální pedagogiky*, 1. vyd., Praha: Portál, 2008, 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3
10. KRAUS B., SÝKORA P., *Sociální pedagogika I.*, Institut mezioborových studií Brno, Brno 2009
11. PÖTHE P., *Dítě v ohrožení*, 2. vyd., Praha: G plus G, 1999, 181 s., ISBN 80-86103-21-8
12. RADVAN E., VAVŘÍK M., *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*, Institut mezioborových studií Brno, Brno 2009
13. ŘEHOŘ A., *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*, Institut mezioborových studií Brno, Brno 2009
14. ŠPECIÁNOVÁ Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1.vyd. Praha: LINDE, 2003, 156 s., ISBN 80-86131-44-0
15. TÄUBNER V., *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd. Praha: TRIZONIA spol. s r.o., 1996, 116 s., ISBN 80-85573-72-5

16. TIŽKOVÁ V., *Dětská prostituce jako sociálně patologický jev, její prevence*. Bakalářská práce. Brno. IMS, 2009, 52 s.
17. VANÍČKOVÁ E., PROVAZNÍK K., HADJ-MOUSSOVÁ Z., SPILKOVÁ J., *Sexuální násilí na dětech*, 1. vyd., Praha: Portál, s.r.o., 1999, 118 s., ISBN 80-7178-286-6
18. VANÍČKOVÁ E., *Dětská prostituce*, 2. vyd., Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2007, s. 136, ISBN 80-247-1138-9
19. WEISS P. a kolektiv, *Sexuální zneužívání dětí*, 1. vyd., Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2005, 264 s., ISBN 80-247-0929-5
20. WEISS P. a kolektiv, *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, 1. vyd., Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2000, 212 s., ISBN 80-7169-795-8
21. WIRTZ U., *Vražda duše, incest a jeho terapie*, (přel. Kopecká J.), 1. vyd., Praha: Portál s.r.o., 2005, 215 s., ISBN 80-7178-975-5
22. ŽALUDOVÁ M. *Oběť sexuálního zneužívání. Psychologické, sociální a právní aspekty*. Diplomová práce. Brno. MU, 2008, 97 s.
23. Internetové zdroje:
 - MICHALÍK D. *Psychologie v bezpečnostních sborech*. www.mvcr.cz. 19. 2. 2010
 - PLŠKOVÁ A. *Mravnostní a násilná trestná činnost páchaná na mládeži a zvláště na dětech patří mezi nejzavrženější delikty*. www.planovanirodiny.cz. 19. 2. 2010
 - ŠANDEROVÁ R. *Loutky JÁJA a PÁJA snižují trauma dětí při výslechu*. www.mvcr.cz. 15. 9. 2009
 - TOŠOVSKÝ M. *Kdo tě týral? Děti budou u výslechu obklopené hračkami*. www.policista.cz. 15.9.2009

Příloha

Skutkové podstaty jednotlivých trestných činů z podkapitol:

1.3 Dětská prostituce:

§ 189 Kuplířství

- (1) Kdo jiného přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na čtyři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo
 - b) jako člen organizované skupiny.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- (4) Odnětím svobody na osm až patnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

§ 190 Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí

- (1) Kdo provozuje prostituci v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- (2) Kdo organizuje, střeží nebo jiným způsobem zajišťuje provozování prostituce v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2
- a) nejméně na dvou takových místech, nebo
 - b) opětovně.

§ 202 Svádění k pohlavnímu styku

- (1) Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplatu, výhodu nebo prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,
 - b) spáchá-li takový čin ze zavrženíhodné pohnutky,
 - c) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, nebo
 - d) spáchá-li takový čin opětovně.

§ 203 Beztrestnost dítěte

Dítě, které žádá nebo přijme za pohlavní styk s ním, své pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, není pro takový čin trestné a to ani podle ustanovení o návodci nebo pomocníkovi.

1.4 Dětská pornografie:

§ 191 Šíření pornografie

- (1) Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, v němž se projevuje násilí či neúcta k člověku, nebo které popisuje, zobrazuje nebo jinak znázorňuje pohlavní styk se zvířetem, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.
- (2) Kdo písemné, fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo
 - a) nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje dítěti, nebo
 - b) na místě, které je dětem přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.
- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2
 - a) jako člen organizované skupiny,
 - b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo
 - c) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.
- (4) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a 2
 - a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo
 - b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

§ 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií

- (1) Kdo přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky.
- (2) Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě, anebo kdo kořistí z takového pornografického díla, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.
- (3) Odnětím svobody na dvě léta až šest let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2
 - a) jako člen organizované skupiny,
 - b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo
 - c) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.
- (4) Odnětím svobody na tři léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2
 - a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo
 - b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

§ 193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie

- (1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) jako člen organizované skupiny, nebo
 - b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

- (3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
- a) jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo
 - b) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

1.5 Obchodování s dětmi:

§ 168 Obchodování s lidmi

- (1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo jiným užito
- a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,
 - b) k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jeho těla,
 - c) k službě v ozbrojených silách,
 - d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
 - e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo
- kdo kořistí z takového jednání, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až na deset let.
- (2) Stejně bude potrestán, kdo jinou osobu než uvedenou v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívaje jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby jí bylo jiným užito
- a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,
 - b) k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jeho těla,
 - c) k službě v ozbrojených silách,
 - d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
 - e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo
- kdo kořistí z takového jednání.

- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
 - b) vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,
 - c) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo
 - d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.
- (4) Odnětím svobody na osm až patnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,
- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví,
 - b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo
 - c) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.
- (5) Odnětím svobody na deset až osmnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.
- (6) Příprava je trestná.

1.6 Sexuální násilí na dětech:

§ 185 Znásilnění

- (1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,
 - b) na dítěti, nebo
 - c) se zbraní.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,
 - b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo
 - c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.
- (4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.
- (5) Příprava je trestná.

§ 186 Sexuální nátlak

- (1) Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo zákazem činnosti.
- (2) Stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování,

zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

- (3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2
 - a) na dítěti, nebo
 - b) nejméně se dvěma osobami.
- (4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní,
 - b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo
 - c) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny.
- (5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, nebo
 - b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.
- (6) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.
- (7) Příprava je trestná.

§ 187 Pohlavní zneužití

- (1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- (4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.
- (5) Příprava je trestná.

§ 188 Soulož mezi příbuznými

Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

Pro vysvětlení pojmů značného prospěchu a prospěchu velkého rozsahu uvedu ještě příslušné ustanovení trestního zákoníku, které tyto pojmy vymezuje:

§ 138 Hranice výše škody, prospěchu, nákladů k odstranění poškození životního prostředí a hodnoty věci a jiné majetkové hodnoty

- (1) Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000,- Kč, škodou nikoli malou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 25 000,- Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000,- Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000,- Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující nejméně částky 5 000 000,- Kč.
- (2) Částek uvedených v odstavci 1 se užije obdobně pro určení výše prospěchu, nákladů k odstranění následků poškození životního prostředí, hodnoty věci a jiné majetkové hodnoty.